

TÜRK HUKUKU'NDA TEMİNAT GÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

OBLIGATION OF POSTING A GUARANTEE IN TURKISH LAW

Yrd. Doç. Dr./Asst. Prof. Merve Acun-Mekengeç*

Öz

Bir davanın haksız bulunması hâlinde, karşı tarafın uğrayacağı zarar ile yargılama ve takip giderlerinin karşılanmasının tehlikede olması durumunda; dava açan, davaya katılan ya da icra takibinde bulunan kişi bir teminat yatırmalıdır. Türk Hukuku'nda teminat konusu iki farklı kanunla düzenlenmiştir. Bu Kanunlardan biri Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), diğeri ise Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'dur (MÖHUK). Çalışmamızda her iki kanun kapsamındaki teminat yükümlülüğü konusu incelenmiştir. Ancak HMK'da düzenlenen teminat yükümlülüğü konusunda sadece mutad meskeni Türkiye dışında bulunan Türk vatandaşlarının teminat yükümlülüğüne yer verilmiştir. MÖHUK kapsamındaki teminat yükümlülüğü ise davacının, davaya katılanın ya da takip yapanın yabancılığı sıfatına bağlıdır. Bu kapsamda davacının (davaya katılanın ya da takip yapanın) gerçek kişi ya da tüzel kişi olması arasında bir fark bulunmamaktadır. Çalışmamızda iki kanun arasındaki farklara ve benzerliklere gerek doktrindeki görüşler gerekse Yargıtay uygulamalarıyla değinilmiştir.

Abstract

If a case considered unfair, plaintiff party, joinder or who execute a proceeding, shall make a down payment as warrant in case the irrecoverably loss and proceeding cost of the adverse party. The warrant is formed in two different code which are the code of Civil Procedure and The Private International and Civil Procedure Law in Turkish Law. In this study warrant obligation has been examined within the scope of two codes. In this study the warrant obligation which is formed in code of civil procedure of Turkish citizen whom habitual residence is outside of Turkey. The warrant obligation within the context of international private and civil procedure law is related to the prosecutor, plaintiff or legal proceeder's alienage. In this context, it doesn't make any different if the prosecutor (plaintiff or legal proceeder) is real person or juridical person. In this study, the similarities and differences between two codes and supreme court decisions have been handled.

---

* Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Lefkoşa, KKTC, merveacun@hotmail.com; merveacun.mekengec@neu.edu.tr.

** Makale Gönderim Tarihi: 02.06.2016; Makale Kabul Tarihi: 03.07.2017.

Anahtar Kelimeler: *Teminat, Mutad mesken, Uluslararası Anlaşma, Vatandaşlık, Karşılıklılık.*

Keywords: *Warrant, Habitual residence, International Treaty, Citizenship, Reciprocity.*

Giriş

Pek çok hukuk sisteminde¹ düzenlenen teminat konusu Türk Hukuku'nda da Hukuk Muhakemeleri Kanunu² (HMK) m. 84-89 ile Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun³ (MÖHUK) m. 48'de düzenlenmiştir. HMK m. 84/1-a'da⁴ mutad meskeni Türkiye dışında bulunan Türk vatandaşlarının dava açması, davacı yanında davaya müdahil (fer'i müdahil) olarak katılması veya takip yapması hâlinde yatırılması gereken teminat, MÖHUK m. 48'de ise bir yabancı'nın Türkiye'de dava açması, davaya katılması ya da icra takibinde bulunması hâlinde yatırması gereken teminat konusu düzenlenmiştir.

I. Türkiye'de Mutad Meskeni Olmayan Türk Vatandaşlarının Teminat Gösterme Yükümlülüğü

A. Genel Olarak

Kural olarak Türkiye'de bir dava açanın, davaya katılanın ya da icra takibi yapanın teminat gösterme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak Kanun Koyucu, bazı hâllerde davalı tarafın yargılama ve takip giderlerini karşılayamama ihtimâli olduğunu öngörmüş ve bu nedenle uygun bir teminat yatırılması esasını düzenlemiştir.

¹ Örneğin, Alman Hukuku'nda teminat konusu Alman Medeni Usul Kanunu'nun (ZPO) 108-113'üncü paragrafları arasında, İngiliz Hukuku'nda İngiliz Medeni Usul Kanunu'nun 25'inci bölümünde düzenlenmiştir.

² RG T. 04.02.2011, RG Sayı: 27836.

³ RG T. 12.12.2007, RG Sayı: 26728.

⁴ HMK m. 84/1- b hükmünde davacının daha önceden iflâsına karar verilmiş, hakkında konkordato veya uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma işlemlerinin başlatılmış bulunması; borç ödemedi aciz belgesinin varlığı gibi sebeplerle, ödeme güçlüğü içinde bulunduğu belgelenmesi hâlinde teminat yatırması düzenlenmiştir. Ödeme güçlüğü içinde bulunanlar açısından bunların Türk vatandaşı olup olmamasının, Türkiye'de yerleşim yerinin veya mutad meskeninin bulunup bulunmamasının bir önemi yoktur. Davacının gerçek kişi ya da tüzel kişi olup olmamasının da bir önemi bulunmamaktadır. Ödeme güçlüğü içinde bulunan herkes HMK m. 84/1-b hükmü gereği teminat gösterme yükümlülüğü altındadır. Hükümde sadece davacının teminat gösterme yükümlülüğü düzenlenmiş olup davacı yanında davaya müdahil olarak katılanların durumundan bahsedilmemiştir. Benzer şekilde hükümde, takip yapılması konusunda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Makalede sadece HMK m. 84/1-a bendi incelenecektir. Bu nedenle, yukarıda HMK m. 84/1-b bendine değinilmemiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abdürrahim KARSLI, Medeni Muhakeme Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 400; Baki KURU/ Ramazan ARSLAN/ Ejder YILMAZ, Medenî Usul Hukuku-Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK'na Göre Yeniden Yazılmış 25. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 551; Baki KURU, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 489 vd. Ejder YILMAZ, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Değiştirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 674 vd.

Konumuz açısından önem teşkil eden durum, Türkiye’de mutad meskeni bulunmayan Türk vatandaşlarının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması hâlinde ödeyeceği teminattır. Zira, bu durumda kişinin mutad meskeni Türkiye dışında olduğundan bir yabancılık unsuru bulunmaktadır. Ancak teminat yatırması gereken Türk vatandaşı olduğundan HMK’daki hükümler dahilinde teminat yükümlülüğü belirlenecektir. Şayet davacı, müdahil ya da takip yapan kişi yabancı ise, teminat yükümlülüğü MÖHUK hükümlerine tâbi olacaktır.

Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının açmış olduğu davada (ya da müdahil olduğu) ya da takipte haksız çıkması hâlinde, davalının haksız olan bu dava neticesinde uğrayabileceği yargılama giderlerini Türkiye’de mutad meskeni bulunmayan davacıdan (müdahilden) tahsil etmesi çoğu zaman güç, hatta bazen imkânsızdır. Bu nedenle, bu kapsamdaki kişilere teminat gösterme yükümlülüğü getirilmiştir⁵. Davalının Türk vatandaşı olup olmaması ya da mutad meskeninin Türkiye dışında bulunup bulunmamasının ise teminat yükümlülüğüne bir etkisi olmayacaktır⁶.

Teminat gösterme yükümlülüğü, bir dava şartıdır (HMK m. 114/1-ğ). Bu nedenle, yargılama giderlerini karşılamak için hükmedilecek teminata mahkeme re’sen karar vermektedir (HMK m. 86). Ayrıca Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşlarının göstermesi gereken teminatın gereğini yerine getirmesi, mahkemece her zaman gözetilebilir ve taraflarca da her zaman ileri sürülebilir⁷. Hâkim, teminat kararı vermeden önce tarafları veya müdahale talebinde bulunan kişiyi dinleyebilir (HMK m. 86). Böylelikle hâkim, sağlıklı ve doğru karar verebilecektir (HMK m. 86 Hükümet Gerekçesi).

Yine, hâkimin teminat gösterilmesine ilişkin kararını davanın başında (davanın esasına girilmeden) vermesi gerekir. Mahkemenin teminat konusunda vermiş olduğu karar, ara karar niteliğinde olduğundan davalı teminatın miktarına veya çeşidine itiraz edebilir. Yapılan itiraz mahkemece incelenerek karara bağlanır⁸.

⁵ KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 550; KURU, Ders Kitabı, s. 489. Mülga HUMK m. 97 hükmünden farklı olarak, gösterilecek teminatın kapsamının yargılama ve takip giderleri ile sınırlandırılmış olmasının nedeni, muhtemel zararların içeriğinin tamamen belirsiz olması ve bugüne kadar hiç uygulanmamış olmasıdır (HMK m. 84 Hükümet Gerekçesi).

⁶ ARSLAN, Aziz, Serkan, “HMK Hükümlerine Göre Teminat Kurumu ve Dava Şartı Niteliği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı: 2014, (Basım Yılı: 2015), Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağana, s. 947; OKUR, Mustafa, Adli Teminat, Ankara 2011, s. 159.

⁷ “... Maddenin birinci fıkrasının (ğ) bendinde yapılan düzenlemeyle, Türkiye’de mutad meskeni bulunmayan Türk vatandaşının Türkiye’de dava açması durumunda, göstermesi gereken teminatın gereğini yerine getirmemesi halinin dava şartı olarak öngörülmesi suretiyle, mahkemece her zaman gözetilmesi ve taraflarca da her zaman ileri sürülebilmesi olanağı yaratılmıştır...” (HMK m. 114 Hükümet Gerekçesi).

⁸ KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 551.

Teminatın türü konusunda hâkime tam bir takdir yetkisi verildiğinden, nakit para, hisse senedi, tahvil, taşınır veya taşınmaz rehni⁹, muteber banka kefaleti, noterden tasdikli kefalet sözleşmesi teminat olarak gösterilebilecektir¹⁰.

B. Teminat Gösterilmemesinin Yaptırımı

Teminat gösterme yükümlülüğü bir dava şartıdır. Hâkim tarafından belirlenen kesin süre içinde teminat gösterilmezse dava usûlden reddedilir. Müdahale talebinde bulunan kişi, kesin süre içinde istenen teminatı vermezse, müdahale talebinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir (HMK m. 88). Bu yaptırım, teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesinin dava şartı olarak düzenlenmesinin doğal sonucudur. Şayet davacı (veya müdahil), bu süre içinde teminat yükümlülüğünü yerine getirirse -belirlenen teminatı gösterirse- mahkeme dava şartının yerine getirildiğini tespit ederek davanın esasına girer veya davayı görmeye devam eder¹¹.

C. Özellikli Durumlar

1. Mutad Mesken ve Yerleşim Yerinin Farklı Yerde Olması Hâli

Mutad mesken ve yerleşim yeri farklı kavramlardır¹². Her iki kavram da sadece maddî hukukta değil, pek çok uluslararası sözleşmede de kullanılmaktadır. Ancak yerleşim yerinin aksine mutad mesken kavramının tanımına kanunlarda pek yer verilmemektedir¹³. Bu şekilde mutad mesken

⁹ Mahkemenin bir taşınmazın teminat olarak gösterilmesine karar vermesi hâlinde, bunun ancak ipotek şeklinde olabileceği konusunda bkz. KURU, Ders Kitabı, s. 491, dipnot 5.

¹⁰ Hakan PEKCANITEZ/ Oğuz ATALAY/ Muhammet ÖZEKES, Medenî Usûl Hukuku, 14. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 528. Teminat olarak nelerin gösterilebileceği mülga HUMK m. 96'da düzenlenmişti. Söz konusu hükme göre; “Bir davada verilecek teminat mahkemenin takdir edeceği nakit veya mahkemece kabul olunacak sehim ve tahvil veya gayrimenkul rehin veyahut muteber bir banka kefaleti veya katibadilden musaddak senetle kefil iraeşi suretiyle yapılır. İki taraf teminatın nevi ve şeklini mukavelenamelerinde tasrih etmişlerse teminat ona göre tayin olunur. Kanunun başka şekilde teminat gösterilmesine müsaade ettiği haller bundan müstesnadır”.

¹¹ KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 551. Benzer yönde, KARSLI, Muhakeme Hukuku, s. 443-444.

¹² Yerleşim yeri ve mutad mesken kavramlarının birbirlerinden farklı olduğu bir Yargıtay kararında “...Yerleşim yeri kendine özgü hukukî bir kavramdır. Kanun koyucu isteseydi, bunun yerine mutad mesken, sakin olunun yer, oturulan yer gibi yerlerde de dava açılmasına izin verirdi. Oysa özel bir düzenleme öngörülerek, yerleşim yeri kuralı getirilmiştir...” (YHGK T. 06.06.2007 E. 2002/2-331 K. 2007-332 [bkz. www.kazanci.com]) şeklinde belirtilmiştir. Mutad mesken kavramının usûl hukuku ve milletlerarası usûl hukuku bakımından ifade ettiği anlamlar için bkz. Merve ACUN-MEKENGEÇ, Aynî Haklardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 328 vd.

¹³ Mutad mesken kavramının tanımını örneğin Türk, Alman, Amerikan ve İngiliz Kanunlarında yapılmamıştır. Buna karşılık kavram, İsviçre Hukuku'nda gerçek kişinin süresi önceden sınırlanmış olsa bile belirli bir süre yaşadığı ülke olarak tanımlanmıştır (İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu m. 20/1-b). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Daniel GIRSBERGER/ Anton HEINI/ Max KELLER/ Jolante Kren KOSTKIEWICZ/ Kurt SIEHR/ Frank VISCHER/ Paul VOLKEN, Zürcher Kommentar zum IPRG, 2. ergänzte und verbesserte Auflage, Schulthess, Zürich, 2004, s. 301 vd.

kavramı, yerleşim yerindeki katılığa alternatif olarak kullanılabilir¹⁴. Zira, yerleşim yeri çoğunlukla kanunî bir kavram olduğundan¹⁵, kanunlardaki düzenlemelere bağlı kalınarak yerleşim yeri tesis edilebilmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 84'ün gerekçesinde mutad mesken “*tüm hayat ilişkilerinin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması*¹⁶” olarak belirtilmiştir. Yerleşim yeri ise gerçek kişiler açısından Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 19 uyarınca bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Tüzel kişilerin yerleşim yeri ise kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça işlerinin yönetildiği yer olarak tanımlanmıştır¹⁷ (TMK m. 51). Yerleşim yerinde aranan yerleşme niyeti mutad meskende aranmamaktadır¹⁸. Bu nedenle, bir kişinin yerleşim yeri ile mutad meskeninin farklı yerlerde olması söz konusu olabilecektir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 84/1-a hükmünde, mutad mesken ile Türk vatandaşlarının fiilen oturduğu yerin Türkiye olmaması, yurtdışındaki oturma ile geçici olmaması kastedilmektedir¹⁹. Kanaatimizce, yerleşim yeri kriterine nazaran mutad mesken kriterinin benimsenmesi daha isabetli olmuştur. Böylelikle yerleşim yeri Türkiye’de gözükmekle birlikte Türkiye ile ilişkisi olmayan ya da çok az olan kişilerin davayı kaybetmeleri durumunda ileride doğabilecek yargılama giderlerinin temininde güçlük yaşanmasının önüne geçilmiştir²⁰.

Doktrinde bir görüş HMK m. 84/1-a'nın “*Türkiye’de yerleşim yeri olmayan hatta mutad meskeni dahi olmayan...*” şeklinde anlaşılması gerektiğini; böylelikle Türkiye’de dava açan Türk vatandaşlarının teminat göstereceği alanı, yurtdışında yaşayan vatandaşlar için daha daralttığını;

¹⁴ DICEY/MORRIS, *The Conflict of Laws*, Vol: 1, Twelfth Edition, Sweet&Maxwell Press, London, 1993, s. 162. Benzer yönde, James FAWCETT/ Janeen CARRUTHERS, *Cheshire, North & Fawcett Private International Law*, Fourteenth Edition, Oxford University Press, New York, 2008, s. 185 vd.

¹⁵ Çeşitli hukuk sistemlerindeki yerleşim yeri kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ACUN-MEKENGEÇ, *Aynı Haklardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk*, s. 307, dipnot 908.

¹⁶ Doktrinde, mutad meskenin Hükümet Gerekçesinde bütün hayat ilişkilerinin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması şeklinde belirtilmesi, bu kriterin yerleşim yerinde aranabilecek bir unsur olması nedeniyle eleştirilmektedir, bkz. Bilge UMAR, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 283.

¹⁷ TMK m. 51 hükmü ikincil unsur olarak değerlendirilmelidir. Zira, Türk Hukuku’nda anonim şirketler esas sözleşmelerinde (Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 339/2-a), limited şirketler (TTK m. 576/1-a), kollektif şirketler (TTK m. 213/1-c) ve komandit şirketler (TTK m. 305 yollamasıyla m. 213/1-c) şirket sözleşmesinde şirketin merkezini belirtmek zorundadır. Aynı şekilde kooperatifler de ana sözleşmelerinde kooperatifin merkezini belirtmek zorundadır (Kooperatifler Kanunu m. 3/3). Dernekler, Dernekler Kanunu m.4/a uyarınca dernek tüzüğünde dernek merkezini; yine, vakıflar vakıf senedinde vakfın yerleşim yerini belirtmek zorundadır (Vakıflar Kanunu m. 106). TMK m. 51 hükmü ise kuruluş belgesinde yerleşim yerlerinin belirtilmemiş olması hâlinde, bu eksiklik tamamlanıncaya kadar veya tamamlanmadığı sürece uygulama alanı bulacak ve böylece kişiler hukukunda kabul edilen “yerleşim yerinin zorunluluğu ilkesi” açısından önemli bir işlevi yerine getirecektir (TMK m. 51 Gerekçe).

¹⁸ J. G., COLLIER, *Conflict of Laws*, Third Edition, Oxford University Press, 2002, s. 56; Vahit DOĞAN, *Milletlerarası Özel Hukuk, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 175-176; Pippa ROGERSON, “*Habitual Residence: The New Domicile*”, *International and Comparative Law Quarterly*, Volume: 49, Part: 1, January, 2000, s. 93.

¹⁹ ÇELİKEL Aysel / ERDEM B. Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14. Bası, Beta Basım, İstanbul 2016, s. 615. Benzer yönde, Zeynep ÇALIŞKAN, *Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 36 vd.

²⁰ Benzer yönde, ÇELİKEL/ERDEM, bkz. s. 615-616. Benzer şekilde ÇALIŞKAN, s. 39.

yurtdışında yaşayan ve yerleşim yeri orası olan fakat memleketinde hâlâ devam eden sosyal bir ilişkisi olan vatandaşların HMK m. 84/1-a'nın kapsamı dışında kaldığını belirtmektedir²¹. Bir başka görüş ise, bu kapsamda kullanılan ölçüdü mülga HUMK'daki gibi yerleşim yeri olarak kalması gerektiğini belirtmektedir²².

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 84/1-a'nın gerekçesinde “... Öte yandan, 1086 sayılı Kanunda yer alan düzenlemeden farklı olarak, Türk vatandaşları açısından, “Türkiye’de yerleşim yeri bulunmama” ölçütü yerine yabancı ülkede yerleşim yeri olan Türk vatandaşlarını, salt bu nedenle Türkiye’de dava açmaları veya takip yapmaları hâlinde teminat gösterme zorunluluğundan kurtarmak amacıyla, tüm hayat ilişkilerinin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması biçiminde tanımlanan, mutad mesken kavramı ölçütü getirilmiştir. Bu suretle, onların, istisnaen teminat gösterme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaları amaçlanmıştır...” ifadeleri bulunmaktadır. Esasen gerekçede yurtdışında yerleşim yer olan Türk vatandaşlarının çoğunun mutad meskenlerinin Türkiye’de olduğu varsayımından yola çıkılmıştır. Hâlbuki yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının çoğu yaşadıkları yeri hayat ilişkilerinin merkezi durumuna getirmiştir. Örneğin, orada çalışmakta, yılın çoğunluğunu orada ailesi ile birlikte geçirmektedir. Bu vatandaşlarımızın çoğunluğu Türkiye’ye senede bir iki kere tatil amacıyla gelmektedir. Dolayısıyla bu kişilerin yaşadıkları yer sadece yerleşim yerleri değil, aynı zamanda mutad meskenlerini de oluşturmaktadır²³. Kaldı ki, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının hayat ilişkilerinin en fazla olduğu yerin Türkiye olması hâlinde, mutad meskende yerleşme niyetinin ispatına gerek olmamasından dolayı bu durumun ispatı kolaylıkla olabilecektir. Örneğin, kişinin ailesinin Türkiye’de olmasının bu konuda bir ispat teşkil edebileceği belirtilmektedir²⁴.

Doktrinde, yurt dışında yaşayan ve Türkiye’de dava açan Türk vatandaşının mutad meskeninin belirlenmesinde yurt dışında sahip olduğu oturma izninin ve çalışma izninin süresine bakılarak karar verilmesinin mümkün olabileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda, söz konusu izinler süreli ise mutad meskeni Türkiye’de kabul edilebilecek ve teminat göstermeleri gerekmeyecektir. Ancak söz konusu

---

²¹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 527; UMAR ise bu kapsamda kullanılan ölçüdü Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki gibi yerleşim yeri olarak kalması gerektiğini belirtmektedir (“Kanun Tasarısına Katkı”, s.129). Benzer yönde, ARSLAN, s. 949. KARSLI/KOÇ/KONURALP ise bu hükmün yurt dışında yaşayan, Türkiye’de mutad meskeni olmayan ve malî durumu bozulan Türkler için dava yolunu kapatması konusuna dikkat çekmektedir, bkz. Abdürrahim KARSLI /Evren KOÇ/Cengiz Serhat KONURALP, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Problemler Konular, Alternatif Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 50.

²² UMAR, “Kanun Tasarısına Katkı”, s.129.

²³ TÖTÜNCÜBAŞI, Uğur, “Milletlerarası Usûl Hukuku’nda Teminat Gösterme Yükümlülüğü”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Sayı: 2, Yıl: 2010 (Basım Yılı: 2012), s. 198.

²⁴ ÇALIŞKAN, s. 39.

izinler uzun süreli veya süresiz ise mutad meskenleri oturdukları ülke kabul edilerek HMK m. 84/1-a kapsamında teminat gösterme yükümlülüklerinin doğacağı kabul edilmelidir²⁵.

2. Mutad Meskenin Değişmesi Hâli

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 84/1-a hükmünde Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının teminat gösterme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Ancak maddede Türkiye’deki mutad meskenin varlığının hangi anda bulunması gerektiğine dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu kapsamda dava açıldığı sırada Türkiye’de mutad meskeni olan Türk vatandaşı davacının, (müdahilin ya da takip yapanın) yargılama esnasında mutad meskeni Türkiye’de bulunmazsa, (mutad meskeni değişmiş ve Türkiye dışında bir yerde ise) ya da Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşı davada teminat göstermiş olmasına rağmen, yargılama esnasında Türkiye’de mutad mesken edinmiş ise teminat gösterme yükümlülüğünün olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gerekir.

Dava açıldığı ya da takip yapıldığı sırada Türkiye’de mutad meskeni olan Türk vatandaşı, yargılama esnasında Türkiye’deki mutad meskenini bırakıp başka bir yeri mutad mesken edinmişse, HMK m. 84/2 gereğince teminat gösterme yükümlülüğü doğacaktır²⁶. Zira, söz konusu hükme göre davanın görülmesi sırasında teminatı gerektiren durum ve koşulların ortaya çıkması hâlinde de mahkeme teminat gösterilmesine karar verecektir. Davacının mutad meskeninin değişmesi teminat gösterilmesini etkileyen bir durum olduğundan, bu hüküm uyarınca davacının teminat göstermesi gerekecektir.

Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşı, davada (takipte) teminat göstermiş olmasına rağmen, yargılama esnasında Türkiye’de mutad mesken edinmiş olabilir. Bu durumda hâkim, teminatı gerektiren durum ve koşullarda değişiklik olduğundan teminatın kaldırılmasına karar verebilir. Zira, HMK m. 87/2 hükmünde hâkimin, teminatı gerektiren durum ve koşullarda değişiklik olması hâlinde, teminatın azaltılması, artırılması, değiştirilmesi ya da kaldırılmasına karar verebileceği esas düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 84/1-a’nın gerçek kişiler için uygulanmasında bir tereddüt yokken tüzel kişiler bakımından uygulama alanı bulup bulmayacağının incelenmesi gerekir. Konuya yönelik olarak HMK m. 84’ün Hükümet Gerekçesinde; “... *Maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde yer alan kural, ancak Türkiye’de mutad meskeni bulunmayan Türk vatandaşları bakımından*

²⁵ TÛTÛNCÛBAŞI, s. 199.

²⁶ KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 551; KURU, *Ders Kitabı*, s. 490. Aksi yönde, KIYAK, Emre, “*Türkiye’de Mutad Meskeni Olmayan Türk Vatandaşları İçin Teminat Gösterme Yükümlülüğü*”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S. 1-2, Yıl: 2012, s. 232.

uygulama alanı bulur. Çünkü, mutad mesken ve vatandaşlık kavramları, sadece gerçek kişilerle ilişkili kavramlardır. Tüzel kişilerin ise merkezlerinden söz edilebilir ve onların merkezlerinin kuruluş belgelerinde (statülerinde) gösterilmesi zorunludur. Bu durum karşısında, ikametgâh ve mutad mesken gibi kavramlar zaten tüzel kişilere yabancıdır. Tüzel kişinin merkezi Türkiye’de ise o tüzel kişi Türk tâbiyetindedir; merkezi yurtdışında ise yabancı bir tüzel kişiden söz etmek gerekir...” ifadelerine yer verilmiştir.

Mutad mesken ve yerleşim yeri kavramlarının tüzel kişilere yabancı olması gibi bir durum söz konusu değildir. Örneğin, TMK m. 51’de tüzel kişilerin yerleşim yeri düzenlenmiştir. Tüzel kişilerin mutad meskeni olarak esas idare merkezinin dikkate alınması gerekir²⁷. Yine, Avrupa Birliği Hukuku’ndaki bazı tüzüklerde²⁸ de tüzel kişilerin mutad meskeninin esas idare merkezi olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak Türk Hukuku’nda tüzel kişilerin yabancılığı genel olarak idare merkezi kriterine göre belirlenmektedir²⁹. Bir tüzel kişinin statüsündeki idare merkezi Türkiye dışında ise o tüzel kişi yabancı tüzel kişidir. Bu durumda da teminat gösterme yükümlülüğü HMK uyarınca değil, MÖHUK uyarınca belirlenecektir. Görüldüğü gibi, HMK m. 84’ün tüzel kişiler için uygulanamayacak olmasının nedeni, mutad mesken kavramının tüzel kişilere yabancı olmasından değil, bir tüzel kişinin mutad meskeninin (esas idare merkezinin) Türkiye dışında olması hâlinde, söz konusu tüzel kişinin yabancı bir tüzel kişi olmasındandır.

3. Mecburi ya da İhtiyari Dava ve Takip Arkadaşlığı Hâli

Mecburi dava ve takip arkadaşlığında³⁰ teminat gösterme yükümlülüğü, bu yükümlülüğün tüm davacılar bakımından mevcut olması hâlinde doğacaktır (HMK m.84/3). Bu nedenle, mecburi dava ve takip arkadaşlarından sadece biri, mutad meskeni Türkiye’de olmayan bir Türk vatandaşı ise

²⁷ Ergin, NOMER, Devletler Hususi Hukuku, Yenilenmiş 21. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2015, s. 120; Hatice ÖZDEMİR-KOCASAKAL, “Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları”, MHB, Yıl: 30, Sayı: 1-2, 2010, s. 56; Gülören TEKİNALP/ Ayfer UYANIK-ÇAVUŞOĞLU, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Genişletilmiş 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s. 367. Benzer yönde, Merve ACUN- MEKENGECİ, Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 126.

²⁸ Örneğin, 593/2008 sayılı ve 17.6.2008 tarihli Sözleşmeden Doğan Borçlara Uygulanacak Hukuk Hakkında AT Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (OJ 04.07.2008 L 177) (Roma I Tüzüğü) m. 19/1 uyarınca tüzel kişiler, tüzel kişiliği olmayan ortaklıklar veya diğer topluluklar için mutad mesken ile esas idare merkezlerinin anlaşılması gerekmektedir. Yine, aynı esas 864/2007 sayılı ve 11.7.2007 tarihli Sözleşme Dışı Borçlara Uygulanacak Hukuk Hakkında AT Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (OJ L 199, 31.7.2007) (Roma II Tüzüğü) m. 23/1’de de benimsenmiştir.

²⁹ Tüzel kişilerin tâbiyeti konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Vahit DOĞAN, 5901 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş Türk Vatandaşlık Hukuku, 12. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2014, s. 211 vd.; Gülin GÜNGÖR, Tâbiyet Hukuku, Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 205 vd.

³⁰ Maddî hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, mecburi dava arkadaşlığı bulunmaktadır (HMK m. 59). Mecburi dava arkadaşlığı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KARSLI, Muhakeme Hukuku, s. 311 vd.; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 474 vd ; KURU, Ders Kitabı, s. 368 vd.

teminat gösterme yükümlülüğü doğmayacaktır. Buna karşılık, davacıların (müdahillerin ya da takip yapanların) hepsi mutad meskeni Türkiye dışında bulunan Türk vatandaşı iseler teminat yükümlülüğü doğacaktır.

İhtiyari dava arkadaşlığının³¹ bulunması hâlinde teminat gösterme yükümlülüğü ise her bir dava arkadaşı için ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira, ihtiyari dava arkadaşlığında, davalar birbirinden bağımsız olup dava arkadaşlarından her biri, diğerinden bağımsız olarak hareket etmektedir (HMK m. 58).

4. Teminatın Taraflarca Kararlaştırılması

Hâkim, kural olarak bir davada gösterilecek teminatın tutarını ve şeklini serbestçe tayin etmektedir. Ancak tarafların teminatın şeklini sözleşmeyle kararlaştırmaları da mümkündür³². Bu durumda, teminat yükümlülüğü kararlaştırılan şekilde belirlenir³³ (HMK m. 87).

Yapılan böyle bir sözleşme sonucunda, Türkiye’de mutad meskeni olmayan bir Türk vatandaşının taraf olduğu bir sözleşmesel ilişki ortaya çıkmış olacaktır. Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının, muhtemelen yabancı bir ülkede mutad meskeni bulunacaktır. Hatta, davalının da yabancı olması ya da mutad meskenin veya yerleşim yerinin yurt dışında bulunması gibi ihtimâller de vardır. İşte, tüm bu hâllerde ortada yabancılık unsuru taşıyan bir sözleşmesel ilişki bulunmaktadır. Bu noktada cevaplanması gereken konu, teminatın tutarının ve şeklinin taraflarca tayin edildiği sözleşmenin bir usûl hukuku sözleşmesi mi yoksa maddî hukuk sözleşmesi olarak mı değerlendirileceğidir. Zira, sözleşme bir maddî hukuk sözleşmesi olarak değerlendirilirse, yabancılık unsuru taşıyan sözleşmelere uygulanacak hukukun düzenlendiği MÖHUK m. 24 uyarınca tespit edilen hukuk, teminat tutarının ve şeklinin taraflarca belirlenip belirlenmeyeceğine karar verecektir. Hâlbuki bu sözleşme bir usûl hukuku sözleşmesi olarak değerlendirilirse, usûl hukukunda hâkim ilke *lex fori* olduğundan, Türk Hukuku böyle bir sözleşmenin yapılıp yapılamayacağına karar verecek ve HMK m. 87 hükmü gereğince de bu sözleşme geçerli olacaktır. Tarafların teminatın şeklini kararlaştırdıkları sözleşme bir usûl hukuku sözleşmesidir³⁴. Zira, konunun HMK’da düzenlenmiş

³¹ İhtiyari dava arkadaşlığının hangi hâllerde söz konusu olduğu HMK m. 57’de düzenlenmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 479-486; KURU, Ders Kitabı, s. 375 vd.

³² Tarafların teminatın şekli konusunda olsa dahi tasarrufta bulunabilmelerine imkân tanınmış olmasının dava şartı kavramının özellikleri ile örtüşmeyeceği konusunda getirilen eleştiri için bkz. Taylan Özgür KİRAZ, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yenilikler, 2. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 18.

³³ Özel kanun hükümleri gereğince başka şekilde teminatın gösterilmesinin düzenlendiği hâllerde, söz konusu özel hükümle kabul edilen teminatlardan biri de gösterilecektir. Bu konuda İcra ve İflas Kanunu (İİK) m. 36 örnek verilebilir, bkz. KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 560. Diğer örnekler için bkz. UMAR, Şerh, s. 284.

³⁴ Usûl hukuku kuralları genellikle kamu düzenini ilgilendirdiğinden, usûl hukukunda sözleşme serbestisi ilkesi geçerli değildir. Taraflar ancak kanunun izin verdiği konularda ve ancak kanunda gösterilen şartlar dahilinde usûl hukuku

olmasına ek olarak, sözleşme bütün etki ve sonuçlarını usûl hukuku alanında doğurmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de açılan bir davada (takipte) taraflar arasında HMK m. 87 kapsamında yabancılik unsuru içeren bir sözleşme yapılmışsa bu sözleşme bir usûl hukuku sözleşmesi olarak değerlendirilecek ve vasıflandırması *lex fori*’ye (Türk Hukuku’na) göre yapılacaktır.

D. Teminat Gerektirmeyen Hâller

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre teminattan muafiyet “*Teminat gerektirmeyen hâller*” başlıklı 85’inci maddede

“(1) Aşağıda sayılan hâllerde teminat istenemez:

- a. Davacının adli yardımdan yararlanması.
- b. Davacının, yurt içinde istenen teminatı karşılamaya yeterli taşınmaz malının veya aynî teminatla güvence altına alınmış bir alacağının bulunması.
- c. Davanın, sırf küçüğün menfaatlerini korumaya yönelik olarak açılmış olması.
- d. İlama bağlı alacak için ilamlı icra takibi yapılmış olması”

şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu hükümde sayılan durumların varlığı hâlinde davacı, teminat göstermek zorunda olmayacaktır. Bu kapsamda Türkiye’de dava açan, davacı yanında davaya müdahil olarak katılan ya da takip yapan Türk vatandaşının Türkiye’de mutad meskeni bulunmasa bile, teminat yükümlülüğü olmayacaktır.

II. Yabancıların Teminat Gösterme Yükümlülüğü

A. Genel Olarak

Türk Hukuku’nda yabancıların teminat gösterme yükümlülüğü ilk kez 23 Şubat 1330 tarihli (1915) *Memaliki Osmaniyede Bulunan Ecnebinin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanunu Muvakkat* (EHVK)

---

sözleşmesi yapabilirler, bkz. YILMAZ, E. s. 199. Benzer yönde, Saim ÜSTÜNDAĞ, “*Medeni Usul Hukukunda Salâhiyet Anlaşmaları*”, İÜHF, C. 27, Sayı: 1-4, Yıl: 1961, s. 310. Usûl sözleşmesi, mevcut veya gelecekte ki bir davada, bir usûlî ilişki kurmayı, değiştirmeyi veya ortadan kaldırmayı amaçlayan veya usûlî bir işlemin sözleşmede kararlaştırılan şekilde ifası veya ondan kaçınılması konusunda bir yükümlülük doğuran, etkilerini doğrudan usûl hukuku alanında gösteren iki taraflı bir usûlî işlemdir, bkz. Abdürrahim KARSLI, *Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler*, Kudret Basım, İstanbul, 2001, s. 224. Benzer yönde, Saim ÜSTÜNDAĞ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. Bası, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2000, s. 416 vd.

m. 3’de³⁵, ardından 2675 sayılı MÖHUK m. 32’de ve son olarak 5718 sayılı MÖHUK m. 48’de düzenlenmiştir. Teminat konusu MÖHUK m. 48’de;

“(1) Türk mahkemesinde dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişiler, yargılama ve takip giderleriyle karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak üzere mahkemenin belirleyeceği teminatı göstermek zorundadır.

(2) Mahkeme, dava açanı, davaya katılanı veya icra takibi yapmanı karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutar”

şeklinde düzenlenmiştir.

Teminat gösterme yükümlülüğü, davacının yabancı olması nedeniyle özellikle davalının davayı kazanması hâlinde yargılama giderleri ile duruma göre davalının muhtemel zarar ve ziyanını talep ve icra edebilme konusunda bir güvence teşkil etmektedir. Zira, davacının yabancı olması nedeniyle Türkiye ile bağlarının olmaması veya zayıf olması söz konusu olabilir. Bu nedenle, ileride ortaya çıkabilecek güçlüklerin önüne geçilmesi ve bu giderlerin önceden talep edilerek güvence altına alınması amaçlanmıştır³⁶.

Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşlarının teminat gösterme yükümlülüğüne göre yabancıların teminat gösterme yükümlülüğü daha geniştir. Zira, MÖHUK’da yer alan teminat gösterme yükümlülüğü ile sadece davalının uğrayabileceği yargılama ve takip giderleri değil, aynı zamanda mahkemenin (hazinenin) de uğrayacağı muhtemel zararların karşılanması amaçlanmaktadır³⁷.

Görüldüğü gibi, Türkiye’de dava açan, davaya katılan veya icra takibinde³⁸ bulunan yabancı gerçek veya tüzel kişiler yargılama ve takip giderleriyle karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak

---

³⁵ EHVK’da düzenlenen teminat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Fazıl BERKİ, “*Ecnebililerin Hak ve Vazifeleri Hakkındaki Muvakkat Kanunda Teminat*” AÜHFD, Yıl: 1946, C. 3, Sayı: 2-4 s. 403-422; Turgut TURHAN, “*Davacının veya Davaya Katılanın Teminat Gösterme Yükümlülüğü*” Prof. Dr. Osman Fazıl Berki’ye Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 411, Ankara, 1977, s. 853-905. Teminatın Türk milletlerarası usûl hukukundaki gelişimi konusunda bkz. Elif ÇÖREKÇİ, “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve 5718 Sayılı Yeni Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Bakımından Teminat Gösterme Yükümlülüğü*”, Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 201 vd.

³⁶ NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 492; Ergin, NOMER, Milletlerarası Usul Hukuku, Beta Basım, İstanbul, 2009, s. 121.

³⁷ TÛTÛNCÛBAŞI, s. 194. Benzer yönde, Bülent ÖZDEN, “*Türk Hukukunda Cautio Judicatum Solvi Kuralı*”, MHB Yıl: 9, Sayı: 1, 1989, s. 28-29.

³⁸ Örneğin, ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takipte alacaklının yabancı olması hâlinde teminat yatırılması konusunda bkz. Ali Cem BUDAK, “*Yabancı Unsurlu Sözleşmeler İçin Verilen Aynı Teminatların Paraya Çevrilmesi*”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 22.

üzere mahkemenin³⁹ belirleyeceği teminatı göstermek zorundadır⁴⁰. Teminat gösterme yükümlülüğü açısından yabancıнын gerçek ya da tüzel kişi olması arasında bir ayırım yapılmamıştır. Her ikisi de Türkiye’de dava açtığı, davaya katıldığı ya da icra takibi yaptığında teminat göstermek zorundadır. Bu konuda hâkime takdir yetkisi tanınmamıştır. Zira, madde “zorundadır” kelimesi ile bitmiştir.

B. Yabancı Olma Unsuru

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun m. 48’in uygulanması için ilk ve zorunlu unsur Türkiye’de dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan kişinin yabancı olmasıdır. Bu nedenle, yabancı olma unsurunun detaylı bir şekilde açıklanması gerekir. MÖHUK’da düzenlenen teminat gösterme yükümlülüğü doğrudan doğruya ve sadece davacının (müdahilin ya da icra takibi yapanın) yabancılık sıfatına bağlanmıştır⁴¹. Davalının Türk ya da yabancı olmasının teminat gösterilmesi konusunda bir önemi bulunmamaktadır.

Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk olduğundan (Anayasa m. 66), Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan herkes yabancıdır. Bu kapsamda, örneğin vatansızlar (haymatloz), mülteciler, sadece yabancı devlet vatandaşı olanlar yabancıdır.

Bir kimsenin birden fazla vatandaşlığı olup bu vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması hâlinde, bu kişi MÖHUK m. 4/1-c bendi uyarınca Türk vatandaşı sayılacağından teminat göstermek zorunda değildir⁴². Ancak bu kişinin Türkiye’de mutad meskeni yoksa HMK m. 84 uyarınca teminat gösterme yükümlülüğü olduğu unutulmamalıdır.

³⁹ İcra takibi yapılması hâlinde teminatı icra dairesi belirlemektedir, bkz. ARSLAN, s. 951; ÇALIŞKAN, s. 80; DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 83; Cemal ŞANLI/ Emre ESEN/ İnci ATAMAN-FİGANMEŞE, Milletlerarası Özel Hukuk, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 422. Konuya ilişkin bir Yargıtay kararında da; “... Mahkeme dava veya takibin niteliğine ve duruma göre davacıyı, davaya katılanı veya takip isteğinde bulunanı karşılıklılık esasına göre teminat göstermekten muaf tutabilir. Yasada öngörülen (mahkeme) teriminin icra takipleri için (icra dairesi olarak) anlaşılması gereklidir...” şeklinde karar verilmiştir, (Yarg. 12. HD, T. 09.07.2012, E. 2012/16820, K. 2012/23886, [www.kazancı.com]). Yine, Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının icra takibi yapması durumunda, yatırılması gereken teminatın miktarı icra müdürlüğü tarafından belirlenecektir. Ancak bu durumun Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenmemiş olması eleştirilmektedir, bkz. Yavuz ALANGOYA/ Kamil YILDIRIM/ Nevhis DEREN-YILDIRIM, Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006, s. 54.

⁴⁰ Karşı dava açan yabancıнын da teminat gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır, bkz. Baki KURU, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV, Altıncı Bası, Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 3950-3951.

⁴¹ Alman Hukuku’nda bir kimsenin yabancı olmasına bağlı olan teminat gösterme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu hukuk sisteminde davacının Avrupa Birliği’nde ya da Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşmasına taraf olan devletlerden birinde mutad meskeni bulunmuyorsa ve davalı davacının teminat göstermesini talep ediyorsa, davacı teminat göstermek zorundadır (ZPO §110). Benzer şekilde İngiliz Hukuku’nda da teminat gösterme yükümlülüğü konusunda yabancı-vatandaş ayrımı yapılmamıştır. Gerek İngiliz vatandaşlarının gerekse yabancıların, İngiliz Medeni Usul Kanunu m. 25.13/1’de sayılan şartların varlığı hâlinde teminat gösterme yükümlülüğü doğabilecektir.

⁴² DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 83-84; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 492; NOMER, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 121; ÖZDEN, “*Cautio Judicatum Solvi*” s. 29; Bülent ÖZDEN, Türk Hukukunda Yabancı Şahısların Teminat Mükellefiyeti, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 32; Cemal ŞANLI, Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması

Türk asıllı olanların da teminat gösterme yükümlülüğü devam etmektedir. Zira, bir kimsenin Türk asıllı olması onu yabancı statüsü dışında tutmamaktadır. Konu, bir Yargıtay kararına⁴³ “... Türk mahkemelerinde dava açan... yabancı gerçek ve tüzel kişiler, yargılama ve takip giderleriyle karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak üzere mahkemenin belirleyeceği teminatı göstermek zorundadır... Davacı Türk asıllı olmakla beraber yabancı bir devlet tabiiyetindedir...teminat alınması gerektiği düşünülmeden yargılamaya devam edilmesi doğru bulunmamıştır...” şeklinde yansımıştır.

Yabancılık sıfatına bağlı olan teminat gösterme yükümlülüğü konusunda, kişinin vatandaşlığının değişmesi durumunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinin açıklığa kavuşturulması gerekir. Örneğin, Türkiye’de dava açan, davaya katılan ya da icra takibinde bulunan yabancı gerçek kişi, yargılama esnasında Türk vatandaşlığını kazanırsa mahkeme teminatın iadesine karar vermelidir⁴⁴ (HMK m. 89). Ancak, ilgilinin mutad meskeninin Türkiye’de olması gerektiği de unutulmamalıdır. Yoksa davacı (müdahil, icra takibi yapan) Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşı konumunda olacaktır ki, bu durumda da HMK m. 84 gereğince teminat yükümlülüğü doğacaktır. Ancak gösterilecek teminat miktarında değişiklik yapılabilir.

Tüzel kişilerin yabancılığı ise esas idare merkezi kriterine göre belirlenecektir. Statülerindeki idare merkezi Türkiye dışında bulunan bir tüzel kişi, yabancı tüzel kişi olacağından teminat göstermek zorundadır. Türkiye’de dava açan, davaya katılan ya da icra takibi yapan yabancı bir tüzel kişinin esas idare merkezi örneğin (A) ülkesinden (B) ülkesine taşınırsa yine söz konusu tüzel kişinin teminat yükümlülüğü devam edecektir (MÖHUK m. 48/2’deki istisnaya dikkat edilmelidir). Ancak bu tüzel kişi esas idare merkezini Türkiye’ye taşırsa artık teminat yükümlülüğünden bahsedilemez. Üstelik HMK m. 84/1-a’da yer alan mutad meskenin Türkiye dışında olması hâlinde teminat ödeme

---

ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları Altıncı Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 154; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 420-421; TURHAN, s. 879; TÛTÛNCÛBAŞI, s. 202. Doktrinde, MÖHUK m. 4 hükmünün sadece kanunlar ihtilâfi alanında uygulama alanı bulacağı, buna karşılık milletlerarası usûl hukukunda uygulanmayacağı da belirtilmiştir. Milletlerarası usûl hukukunda birden fazla vatandaşlığa sahip olanların hangi vatandaşlıklarının dikkate alınacağı noktasında en elverişli yolun, sahip olunan tüm vatandaşlıkların birlikte değerlendirilmesi olduğu belirtilmektedir, bkz. İnci ATAMAN-FİĞANMEŞE, “Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK’un 2. Maddesinin b ve c Bentlerinin Uygulama Alanı”, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, İstanbul, 2001, s. 110. Karşı görüş için bkz. Ergin NOMER, “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık”, MHB, Yıl: 14, Sayı: 1-2, 1994, Prof. Dr. Vedat Raşit Seviğ’e Armağan, s. 57- 58; NOMER Devletler Hususi Hukuku, s. 492. İsviçre Hukuku’nda bir kimsenin İsviçre vatandaşlığının yanında bir veya daha fazla vatandaşlığının olması hâlinde, mahkemenin yetkisini belirlemede kişinin İsviçre vatandaşlığının yetkili olduğu düzenlenmiştir (İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu m. 23/1). Bir başka ifadeyle, İsviçre Hukuku’nda birden çok vatandaşlığa sahip olunması hâlinde for’un vatandaşlığının dikkate alınacağı usûl hukuku alanında da kanunen kabul edilmiştir.

⁴³ Yarg. 2. HD T. 11.02.1992, E. 1992/1217, K. 1992/1514, bkz. www.kazanci.com.

⁴⁴ ARSLAN ise Türkiye’de dava açıldıktan ya da takibe başlandıktan sonra Türk vatandaşlığında değişiklik yaşanması durumunda davanın açıldığı, müdahale talebinde bulunduğu ya da takibin yapıldığı zamanda Türk vatandaşlığının mevcut olup olmadığına bakılması gerektiğini; zira dava şartlarının davanın açıldığı tarihteki duruma göre değerlendirileceğini belirtmiştir, bkz. ARSLAN, s. 947. Benzer yönde, KIYAK, s. 232.

yükümlülüğü durumunun uygulanması da söz konusu olmayacaktır. Zira, tüzel kişinin mutad meskeni (esas idare merkezi) yurt dışında ise zaten o tüzel kişi yabancı tüzel kişi olacaktır.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla kurulan uluslararası kuruluşlar da yabancı tüzel kişidir. Bu nedenle, Türkiye'de dava açan, davaya katılan ya da icra takibinde bulunan uluslararası kuruluşlara da teminat gösterme konusunda muafiyet tanınmamışsa, bu kuruluşlar da teminat göstermek zorundadır. Türkiye'nin bu anlaşmalara kurucu üye sıfatı ile katılmış olması bu sonucu değiştirmeyecektir⁴⁵. Yine, kendi idare merkezi hukuklarına göre tüzel kişiliği bulunmayan ancak davada taraf ve dava ehliyeti bulunan yabancı kişi veya mal toplulukları da teminat göstermek zorundadır⁴⁶.

C. Teminatın Niteliği, Kapsamı ve Şekli

Yabancıların teminat gösterme yükümlülüğü mahkeme tarafından re'sen nazara alınması gereken bir konudur. Yabancıların göstermesi gereken teminat, sadece davalının zarar ve ziyanını karşılamak için değil, aynı zamanda yargılama giderleri ile takip masraflarını da karşılamak amacıyla istenmektedir. Hâkim, teminatla yükümlü tarafa teminat yatırması için uygun bir süre verir. Bu süre içinde teminat gösterilmezse, dava usûlden reddedilecek veya icra takibine devam olunamayacaktır (HMK m. 88 kıyasen uygulanması ile⁴⁷). Zira, yabancıların göstermesi gereken teminat tıpkı Türkiye'de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşlarının göstermesi gereken teminat gibi bir dava şartıdır. Örneğin, Yargıtay karşısına gelen bir olayda⁴⁸ "... Gerek davacı AWN gerek davalı Intervision ve gerekse karşı davalı AKG SA şirketlerinin yabancı uyruklu tüzel kişilik oldukları dosya kapsamındaki vekaletnamelerden anlaşılmaktadır. Bu durumda mahkemece HUMK'nun 96.maddesi ve 5718 sayılı MÖHUK'nun 48.maddesi gereğince dava şartı olarak nitelendirilen teminat şartı değerlendirilmeden hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." şeklinde karar vererek, MÖHUK m. 48'de düzenlenen teminatın dava şartı olarak değerlendirilmesi gerektiğini hüküm altına almıştır.

⁴⁵ ŞANLI, s. 156; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 421. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Arasında Merkez Anlaşmasının (RG. T. 17.07.2000, RG Sayı: 24112) 3'üncü maddesine göre Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) tüzel kişiliğe sahiptir. KEİ Türkiye'de her türlü hukukî işlem yapmaya yetkilidir. Ancak sözleşmede teminattan muafiyete ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Türkiye'de dava açar, davaya katılır ya da icra takibinde bulunursa teminat göstermek zorundadır.

⁴⁶ ÇALIŞKAN, s. 63 vd.; ÇÖREKÇİ, s. 213; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 492; NOMER, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 121; ÖZDEN, Teminat, s. 34; ŞANLI, s. 155; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 421.

⁴⁷ KURU, Ders Kitabı, s. 491.

⁴⁸ Yarg. 19. HD T. 01.04.2010, E. 2009/6088, K. 2010/3767, bkz. www.kazanci.com.

Teminat olarak nelerin gösterilebileceği, teminatın şekli, kapsamı konuları MÖHUK'da düzenlenmemiştir. Bu nedenle, HMK'da yer alan hükümler burada uygulanacaktır⁴⁹ (m. 86-89). Ancak mahkeme teminatın miktarını tayin ederken davacının, (davaya katılanın ya da takipte bulunanın) dava açma özgürlüğünü kısıtlamamalıdır. Aksi hâlde teminat, bu kimseler için bir dava açma engeline dönüşebilecektir⁵⁰.

Teminatın para olarak yatırılması kararlaştırıldığında söz konusu teminat, Türk parası olabileceği gibi yabancı para da olabilir. Ancak Yargıtay uygulamasına bakıldığında döviz cinsinden⁵¹ teminat yatırılmasının istendiği ve dövizin Merkez Bankasına yatırıldığının ispatlanmasının gerektiği görülmektedir. Bu durum doktrinde, teminatın döviz cinsinden istenmesinin yasal dayanağı olmadığı (Türk Parasının Kıymetini Koruma Mevzuatında) gerekçesi ile eleştirilmektedir⁵².

D. Teminat Gösterme Yükümlülüğünün İstisnası

1. Karşılıklılık

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun m. 48/2 uyarınca; “Mahkeme, dava açanı, davaya katılanı veya icra takibi yapamı karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutar”.

Görüldüğü gibi Türkiye ile dava açan, davaya katılan ya da icra takibi yapan kişinin tâbiyetinde olduğu devletle teminat konusunda karşılıklılık ilişkisinin mevcudiyeti hâlinde, yabancı teminat göstermek zorunda kalmayacaktır. Yargıtay da pek çok kararında yabancıların teminat yükümlülüğü

⁴⁹ Benzer yönde, ÇELİKEL/ERDEM, s. 621 vd.; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 493; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 422.

⁵⁰ ŞANLI, s. 157. Günümüzde bir milletlerarası usûl kanunu bulunmamaktadır. Devletler usûl hukukuna ilişkin konuları kendileri düzenlemektedir. Ancak bu durum devletlerin milletlerarası hukuku hiçe sayarak bu alanda diledikleri gibi düzenleme yapabilecekleri anlamına gelmemektedir. Devletler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Eki Protokolleri gibi uluslararası sözleşmelere uygun düzenlemeler yapmak zorundadırlar. Örneğin, yabancıların Türk mahkemelerinde dava açmasını engelleyen ya da ciddi şekilde sınırlayan milletlerarası yetki kuralları ya da dava açma hakkını ciddi şekilde kısıtlayan harçlar veya teminatlar, davanın hâl ve şartlarına göre AİHS m. 6'yı ihlâl edebilir. Yine, dava açma hakkının kullanılabilmesi için gerekli olan adli yardım veya bazı temel hakların kullanımını karşılıklılık şartına bağlayan milletlerarası usûl kuralları, insan hakları hukukuna aykırı bulunabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, AİHS m. 6'ya dayanan içtihatlarında dava açma hakkını en temel haklardan saymış ve bu hakkın ihlâli hâlinde Anlaşma ve eki Protokollerde ta'dat edilen sair hakların ihlâle uğrayıp uğramadığını test etme imkânının ortadan kalkacağını belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca dava açma hakkını demokratik toplum düzeninin esası saymış ve bu hakkın geniş yorumlanması gerektiğini belirtmiştir, bkz. ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 321-322.

⁵¹ Teminatın döviz cinsinden yatırılmasının istendiği bazı Yargıtay kararları için bkz. Yarg. 12. HD T. 07.12.1983, E. 1983/10341, K. 1983/9973 (bkz. Nuray EKŞİ, Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları, Arıkan Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 157-158); Yarg. 11. HD T. 18.12.1985, E. 1985/7011, K. 1985/7134, (bkz. www.kazanci.com); Yarg. 11. HD T. 01.12.1987, E. 1987/6365, K. 1987/6710 (bkz. www.kazanci.com); Yarg. 11. HD T. 18.12.1987, E. 1987/6707, K. 1987/7382 (EKŞİ, s. 162-165); Yarg. 3. HD T. 21.01.1991, E. 1991/3553, K. 1992/635 (bkz. www.kazanci.com); Yarg.12. HD T. 30.06.2004, E. 2004/11771, K. 2004/17267 (bkz. www.kazanci.com).

⁵² ÇELİKEL/ERDEM, s. 621-622; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 493; ŞANLI, s. 156-157. Uygulamada teminatın genel olarak ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbir uygulamasında gelenek hâline gelmiş %10 veya %15 oranında bir miktar olarak kararlaştırıldığı, ancak bu durumun doğru olmadığı belirtilmektedir, bkz. ŞANLI, s. 157; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 423; YILMAZ, E. s. 684.

konusunda öncelikle karşılıklılık ilişkisinin varlığı/yokluğu konusunun araştırılması gerektiğini belirtmiştir⁵³.

Karşılıklılık konusunda hâkimin takdir yetkisinin olup olmadığının incelenmesi gerekir. MÖHUK m. 48/2 okunduğunda fıkranın “muaf tutar” ifadeleri ile bitmesinden dolayı esasen bu konuda hâkimin takdir yetkisi olmadığı çok net bir şekilde söylenebilir. Ancak madde gerekçesi yanıltıcıdır. Gerekçede “... Ancak mahkeme, karşılıklılık bulunmasa dahi dava ve takibin niteliğine ve duruma göre davacıyı, davaya katılanı veya takip talebinde bulunanı teminat göstermekten muaf tutabilecektir. Hâkim, bu konuda takdir hakkına sahiptir” ifadelerine yer verilmiştir. Hâlbuki, madde net olarak şayet karşılıklılık varsa hâkimin teminattan muaf tutacağını yoksa teminat gösterilmesi gerektiğini düzenlemiştir. Bu açıklamaların ışığında gerekçede maddede olmayan bir şekilde hâkime takdir hakkının tanınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum hukuk mantığı ile bağdaşmamaktadır. Kanaatimizce gerekçe mülga MÖHUK m. 32’de düzenlenen teminat konusunun düzenleniş şekline ileri gelmektedir. Zira, mülga hüküm “(1) Türk mahkemesinde dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişiler, yargılama ve takip giderleriyle karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak üzere mahkemenin belirleyeceği teminatı göstermek zorundadırlar. (2) Mahkeme, dava veya takibin niteliğine ve duruma göre davacıyı, davaya katılanı veya takip isteğinde bulunanı karşılıklılık esasına göre teminat göstermekten muaf tutabilir” şeklindedir. Bu düzenlemede ikinci fıkra hâkime takdir hakkı vermekteydi. Ancak bugün için hâkimin takdir yetkisinin olduğu söylenemez. Hâkime bu konuda takdir hakkı verilmek isteniyorsa en azından maddenin “...Mahkeme, dava açanı, davaya katılanı veya icra takibi yapanı karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutabilir” şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir. Şunu da ifade etmek isteriz ki teminat göstermekten muafiyet konusunda hâkime takdir yetkisinin verilmiş olması daha isabetli olurdu. Böylelikle hâkim, hak arama hürriyeti gibi temel bir hakkın istisnasını teşkil eden teminat konusunda somut olayın özelliklerine göre hareket edebilecek ve daha adaletli sonuçlar elde edilebilecektir.

Türkiye’nin taraf olduğu iki taraflı ya da çok taraflı pek çok sözleşmede teminat konusunda muafiyete ilişkin hükümler yer almaktadır⁵⁴. Ancak karşılıklılık sadece uluslararası sözleşmelerle

⁵³ Konuya ilişkin Yargıtay kararlarına örnek olarak bkz. Yarg. 12. HD T. 29.05.2014, E. 2014/12188, K. 2014/ 15555; Yarg. 12. HD T. 02.07.2013, E. 2013/17436, K. 2013/24686 sayılı kararları, bkz. www.kazanci.com.

⁵⁴ 1 Mart 1954 tarihli Hukuk Usulüne Dair La Haye Sözleşmesi (Onay Kanunu No: 1574, Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 23.05.1972, RG Sayı: 14194) teminat konusunda düzenlemeler de içeren çok taraflı bir uluslararası sözleşmedir. Sözleşme Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Beyaz Rusya, Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti (Macao Bölgesi), Danimarka, Ermenistan, Fas, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, Holy See, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Karadağ, Kıbrıs, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Mısır, Moldova, Norveç, Özbekistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Surinam, Türkiye ve Ukrayna arasında yürürlüktedir, bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=33. Yine, Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İkamet Anlaşması (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 17.09.1989, RG Sayı: 20285) teminat konusunda hükümler içermektedir.

sağlanmamaktadır. Bunun yanında kanunî ya da fiilî olarak da karşılıklılığın bulunması söz konusu olabilmektedir.⁵⁵ Nitekim Yargıtay⁵⁶ ;

“... O halde mahkemece, alacaklının tabiiyetinde bulunduğu Moritanya ile Türkiye arasında karşılıklılık esasına göre çok taraflı veya ikili anlaşmalarla yahut fiilî mütekabiliyet esasına göre bir muafiyet olup olmadığı araştırıldıktan sonra, yok ise mahkemece, karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılayacak yeterli miktarda teminat takdir edilip alacaklı vekiline bu miktarı bloke etmesi için uygun bir süre verilerek teminat yükümlülüğünün yerine getirilmesine karar verilmesi; muafiyet olmamasına rağmen takdir edilen teminat yatırılmaz ise takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, bu prosedüre uyulmadan istemin süresinde olmadığından bahisle reddine karar verilmesi isabetsizdir...”

şeklinde verdiği karar ile bu durumu hüküm altına almıştır.

Belirtmek gerekir ki davacıların birden fazla olması hâlinde bunların her birinin teminat yatırma yükümlülüğü bağımsız olarak değerlendirilmeli ve davacılar arasında mecburi ya da ihtiyari dava arkadaşlığının olmasına göre farklı sonuçlara varılmalıdır. Örneğin, ihtiyari dava arkadaşlığının bulunduğu iki yabancıların açmış olduğu davada, davacılarından birinin vatandaşlığında bulunduğu devlet ile Türkiye arasında teminat gösterme konusunda karşılıklılık varsa o davacı teminat

---

Teminattan muafiyet konusunda hükümlerin yer aldığı ve Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı uluslararası anlaşmalara, Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya Devleti Arasında Hukukî ve Ticarî Mevaddı Adliyeye Müteallik Münasebatı Mütekabileye Dair Mukavelename (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 04.06.1930, RG Sayı: 1511); Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşmenin Yayımlandığı RG: 09.11.1997, RG Sayı: 23165); Türkiye Cumhuriyeti ve Avusturya Cumhuriyetinin Taraf Oldukları 1/3/1954 Tarihli Hukuk Usulüne Dair Lahey Sözleşmesine İlişkin Olarak Yaptıkları 16 Eylül 1988 Tarihli Ek Anlaşma (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 21.05.1991, RG Sayı: 20887); Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Ticarî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 23.03.2004, RG Sayı: 25411); Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (Sözleşmenin Yayımlandığı RGT. 24.05.1978, RG Sayı: 16296); Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 24.08.1997, RG Sayı: 23090); Türkiye ile İsviçre Arasında Medenî ve Ticarî Mevatta Adli Münasebetleri Tanzim Eden Mukavelename (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 04.07.1934, RG Sayı: 2743); Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 05.07.2011, RG Sayı: 27985 [1. Mükerrer]); Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 14.05.2000, RG Sayı: 24049) örnek verilebilir. Bu sözleşmeler ve teminattan muafiyete ilişkin hükümlerin yer aldığı ve Türkiye'nin taraf olduğu diğer sözleşmeler için bkz. ÇALIŞKAN, s. 91 vd.; Aysel ÇELİKEL/ Günseli ÖZTEKİN, Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri C. II, Beta Basım, İstanbul, 2005, s. 1351 vd.; Pelin GÜVEN, Tanıma-Tenfiz, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 251 vd.; KURU, Hukuk Muhakemeleri Usulü, s. 4164 vd.; ÖZDEN, “*Cautio Judicatum Solvi*”, s. 31 vd.; ŞANLI, s. 159 vd.; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 425 vd.

⁵⁵ Rona AYBAY/ Esra DARDAĞAN, Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 84-85; ÇALIŞKAN, s. 89; ÇELİKEL/ERDEM, s. 624; DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 87; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 494; ÖZDEN, Teminat, s. 45; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 424.

⁵⁶ Yarg. 12. HD T. 29.05.2014, E. 2014/12188, K. 2014/15555 sayılı kararı, bkz. www.kazanci.com.

yatırmayacakken; diğ er davacının vatandaşlığında bulunduğu devlet ile Türkiye arasında karş ılıklılık yoksa, o davacı teminat yat ırmak zorunda kalacaktır⁵⁷. Buna karş ılık, mecburi dava arkadaş ılığ ının varlığı hâlinde, davacılarından birinin vatandaşlığında bulunduğu devletle Türkiye arasında teminat gösterme konusunda karş ılıklılık olmasına rağmen, diğ eri ile yoksa davacılar teminat göstermekten muaf olmalıdır. Zira, HMK m. 84/3 uyarınca mecburi dava ve takip arkadaş ılığ ında teminat gösterme yükümlülüğ ü, bu yükümlülüğ ün tüm davacılar bakımından mevcut olması hâlinde doğ maktadır.

Türkiye’de dava aç ıldığında, müdahale talebinde bulunulduğ unda ya da icra takibi yapıldığı sırada Türkiye ile davacının, icra takibi yapanın ya da müdahilin tabiiyetinde bulunduğu devlet arasında karş ılıklılık yokken örneğ in sonradan bir anlaş ma imzalanması ile bu şart gerçekleş miş olabilir. Bu durumda baş ta teminat yat ırmak zorunda olan yabancı HMK m 87/2 gereğ ince, göstermiş olduğ u teminatın kendisine iadesini talep edebilecektir. Aynı şekilde, baş ta karş ılılık olup daha sonra bu durum ortadan kalkarsa yine HMK m. 87/2 gereğ ince teminat yükümlülüğ ü doğ acaktır⁵⁸.

2. Adli Yardım

Bir kimsenin hakkını aramak için başvurabileceğ i en temel yol dava aç maktır. Ancak dava aç ılabilmesi kural olarak yargılama harç ve giderlerinin yat ırılmasına bağı ldır. Bu ise kimi zaman çok masraflı olabilmektedir. Özellikle yoksul kişiler için bu durum hakkını arayamama sonucunu bile doğ urabilir. Böylesi durumların yaş anmasını önlemek amacıyla adli yardım kurumu oluşturulmuştur.

Ekonomik güç, adli yardımdan yararlanma konusunda bir anlamda belirleyici ölçüttür. Kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki korunma taleplerinde ve icra takibinde, taleplerinin açıkça dayanaktan yoksun olmaması kaydıyla adli yardımdan yararlanabilirler. Yine, kamuya yararlı dernek ve vakıflar, iddia ve savunmalarında haklı göründükleri ve mali açıdan zor duruma düşmeden gerekli giderleri kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda oldukları takdirde adli yardımdan yararlanabilirler. Yabancıların adli yardımdan yararlanabilmeleri ise ayrıca karş ılıklılık şartına bağı ldır (HMK m. 332).

Teminat yükümlülüğ ü aslında hak arama hürriyetinin bir istisnasını teşkil etmektedir. Adli yardım konusu ile teminat yükümlülüğ ünün kesiş tiğ i nokta ise, adli yardımın kapsamında ortaya çıkmaktadır. Zira, adli yardımdan yararlanan bir kimse yargılama ve takip giderleri için teminat göstermekten muaftır (HMK m. 335/1-b).

⁵⁷ Konuya ilişkin olarak bkz. Yarg. 11. HD 06.07.1992, E. 1991/693, K. 1992/8226, [bkz. EKŞİ, s. 175-176].

⁵⁸ ARSLAN, s. 965; TÛTÛNCÛBAŞ I, s. 207.

Görüldüğü gibi yabancılar da adli yardımdan yararlanabilmektedir. Ancak yabancıların adli yardımdan yararlanması karşılıklılık şartına bağlı tutulmuştur. Böylelikle tabiiyetinde bulunduğu devlet ile Türkiye arasında adli yardım konusunda karşılıklılık olan yabancı adli yardımdan yararlanabilecek bir kimse durumundaysa (HMK m. 332/1 ve 2'deki durumlardan biri kendisi için uygunsa) Türkiye'de açacağı davada ya da müdahil olacağı davada ya da icra takibinde teminat yatırmak zorunda olmayacaktır⁵⁹.

E. Özellik Arz Eden Yabancıların Durumu

1. Vatansızlar

Vatansızların vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları bir devlet yoktur. Bu kişiler de genel anlamda yabancı olduklarından kural olarak teminat yükümlülüklerinin olduğu söylenebilir⁶⁰.

Vatansızların teminat yükümlülüklerinin olup olmamasından ziyade karşılıklılık şartının kendileri için nasıl uygulanacağını, nasıl bir değerlendirilmeye tâbi tutulması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması gerekir. Doktrinde, vatansızların hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmamalarından dolayı bu istisnanın kendileri için uygulanmasının söz konusu olmayacağı; bu durumun eşitlik ilkesine aykırı olduğu ve üstelik hukuk devleti ilkesiyle de bağdaşmayacağı ve bu nedenle vatansızların teminattan muaf tutulmaları gerektiği ileri sürülmektedir⁶¹.

Vatansızların teminat gösterme yükümlülüğü konusunda Türkiye'nin de taraf olduğu ve 06.06.1960'da yürürlüğe giren Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye değinmek gerekir (MÖHUK m. 1/2). Sözleşmeye göre;

“1. Vatansız bir kişi bütün Sözleşmecî Devletlerin ülkelerinde hukuk mahkemelerine serbestçe başvuruda bulunabilir.

2. Vatansız bir kişi, daimi ikametinin bulunduğu Sözleşmecî Devlette, adli yardım ve *cautio judicatum solvendi* (teminat akçesinden) muafiyet dâhil olmak üzere mahkemelere başvuruya ilişkin konularda bir vatandaşınkiyle aynı muameleden yararlanır.

3. Vatansız bir kişi, 2. paragrafta sözü edilen konular hakkında, daimi ikametinin bulunduğu ülkeden başka ülkelerde daimi ikametinin bulunduğu ülke vatandaşlarına gösterilen muamelenin aynısından yararlanır”

⁵⁹ Konu hakkından ayrıntılı bilgi için bkz. ÇALIŞKAN, s. 96 vd.

⁶⁰ DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 83; NOMER, Devletler Hususi Hukuku, s. 491; NOMER, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 298; ÖZDEN, Teminat, s. 29; ŞANLI, s. 166; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 427.

⁶¹ ÇALIŞKAN, s. 59.

(m. 16). Görüldüğü gibi bu düzenleme kapsamında vatansız kişilerin teminat yükümlülüğü konusu Türk vatandaşlarının teminat gösterme yükümlülüğü ile aynı esaslara tabi tutulmuştur.

2. Mülteciler

1951 yılında Mültecilerin Hukuksal Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmeye göre 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen herkes mülteci statüsünde sayılmaktadır (Sözleşme m. 1/A-2). Sözleşmede yer alan "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesi, "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" veya "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır (Sözleşme m. 1/B).

Türkiye bu sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile imzalamıştır. Böylelikle Türkiye için mülteci statüsü Avrupa'da (Sözleşmede sayılan sebeplerle) meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye'ye gelen kişilere verilecekken, Avrupa dışında meydana gelen olaylar kapsamında (yine Sözleşmedeki sebeplerle) Türkiye'ye gelenler için ise iç hukukta sığınmacı kavramı kullanılmıştır⁶² (Mülga 1994 yılında Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Toplu Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m.3). Bu durum Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)⁶³ yürürlüğe girene kadar devam etmiştir.

Sözleşmenin 16'ncı maddesinde mültecilerin teminat gösterme yükümlülüğü konusunda bir hükme yer verilmiştir. Şöyle ki;

---

⁶² Bu durum uluslararası hukuk ile Türk hukuku arasında kavram kargaşası yaşanmasına sebep olmuştur. Zira, uluslararası hukukta sığınmacı kavramı; mülteci başvurusu yapmış ancak kendisine bu statü verilinceye kadar kişinin sahip olduğu konumu ifade etmek için kullanılmaktadır, bkz. ÖZTÜRK, Neva, Övünç, Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 87; TÖRE, Nazlı, Uluslararası Göç Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2016, s. 95; YILMAZ, Sibel, Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 122.

⁶³ RG T. 11.04.2013, RG Sayı: 28615.

“1. Her mülteci, bütün Taraf Devletlerin toprakları üzerindeki hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilecektir.

2. Her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu Taraf Devlette, adli yardım ve teminat akçesinden muafiyet dahil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaşı gibi muamele görecektir.

3. Her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu, ülkenin dışındaki Taraf Devletlerde, o ülkelerin vatandaşlarına 2. fıkrada bahsedilen konular hakkında yapılan muamelenin aynından istifade edecektir”.

Görüldüğü gibi mülteciler teminat gösterme yükümlülüğü konusunda Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olacaktır.

3. Şartlı Mülteciler

Şartlı mülteci statüsü, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilir. Bu kimselerin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye’de kalmasına izin verilir (YUKK m. 62). Belirtmek gerekir ki bu statü bireysel gelişleri kapsayacak niteliktedir.

Bu kişiler de yabancıdır. Bu nedenle bu kimselerin de Türkiye’de dava açmaları, davaya müdahil olarak katılmaları ya da icra takibi yapmaları durumunda teminat yatırma yükümlülüklerinin olduğu söylenebilir. Esas mesele bu kimseler için MÖHUK m. 48/2’de düzenlenen karşılıklılık şartının nasıl değerlendirileceğidir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, “*hak ve yükümlülüklerle ilişkin genel ilkeler*” başlıklı 88’nci maddesine uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin, karşılıklılık şartından muaf olduklarını düzenlemiştir. Yine maddede başvuru sahibine, başvurusu reddedilen veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilere sağlanan hak ve imkânlar, Türk vatandaşlarına sağlanan hak ve imkânlardan fazla olacak şekilde yorumlanamayacağı da düzenlenmiştir. Uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ise, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip kişileri ifade etmektedir (YUKK m. 3/1-r). Böylelikle, Türk Hukuku’nda şartlı mültecilerin de teminat konusunda karşılıklılık şartından

muaf oldukları ve Türk vatandaşları gibi muamele görecekları söylenebilir. Bu kapsamda, bu kişilerin HMK m. 84/1-a gereğince mutad meskenlerinin Türkiye’de olup olmamasına göre teminat yükümlülükleri doğacaktır.

4. Geçici Korumadan Yararlananlar

Geçici koruma statüsü ise ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan bir statüdür (YUKK m. 91). Bu kapsamda Suriye’den kitlesel akınla gelen kişilerin statülerinin “geçici koruma statüsü” olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle son dönemde bu konunun ayrı bir öneme sahip olduğu aşıkardır. Bugün için Suriye’den Türkiye’ye gelenlerin sayısının 3 milyonu aştığı⁶⁴ düşünüldüğünde konunun önemi ortaya çıkacaktır.

Bu kişiler de yabancı olduklarından kural olarak teminat yükümlülüklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bunlar açısından da esas sorun tıpkı şartlı mültecilerde olduğu gibi karşılıklılık şartının nasıl uygulanacağıdır.

Yukarıda değinmiş olduğumuz gibi YUKK m. 88 uluslararası koruma statüsü sahiplerinin karşılıklılık şartından muaf olduklarını düzenlemiştir. Bu noktada esas mesele ise geçici korumanın uluslararası korumanın bir türü olup olmadığıdır. Zira, YUKK m. 3/1-r’de uluslararası koruma kapsamına geçici koruma dahil edilmemiştir. Ancak kanaatimizce geçici koruma da uluslararası korumanın bir türüdür⁶⁵. Bu nedenle şartlı mültecilerin teminat yükümlülüğü konusunda yapmış olduğumuz açıklamalar burada da geçerli olabilecektir.

5. Mavi Kartlılar

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) m. 28 uyarınca doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar altsoyları mavi kartlılar olarak ifade edilmektedir. Bu kimseler aslında yabancıdır. Ancak TVK bu statüdeki kimselere nerdeyse Türk vatandaşları ile aynı hakları tanımıştır. Şöyle ki bu kişiler ;

⁶⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.

⁶⁵ Aynı yönde, Neşe, BARAN-ÇELİK, “*Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel sayı, C. I, Yıl: 2015, s. 73; EKŞİ, Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’n Göre Hazırlanmış 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 159 vd.

“1) Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır.

(2) Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafiyet araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler.

(3) Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler” (TVK m. 28-1-3).

Mavi kartlılar, TVK m 28’de sayılan istisnalar dışında Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmasından dolayı⁶⁶, bu kimselerin Türkiye’de dava açmaları, davaya katılmaları ya da icra takibinde bulunmaları hâlinde kural olarak teminat gösterme yükümlülükleri yoktur⁶⁷. Ancak mavi kartlıların Türkiye’de mutad meskenleri yoksa⁶⁸ ve tâbiyetinde buldukları devlet ile Türkiye arasında teminat konusunda karşılıklılık bulunmuyorsa, kanaatimizce HMK m. 84 uyarınca teminat gösterme yükümlülükleri devam edecektir. Zira, TVK m. 28 hükmü gereğince mavi kartlılar neredeyse Türk vatandaşları ile aynı haklara sahiptir yoksa; Türk vatandaşlarından daha üstün haklara değil. Türkiye’de mutad meskeni olmayan mavi kartlıları HMK m. 84 uyarınca teminat göstermekten muaf

⁶⁶ Mavi kartlılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aysel ÇELİKEL/Günseli ÖZTEKİN-GELGEL, Yabancılar Hukuku Yenilenmiş 22. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 29 vd.; DOĞAN, Vatandaşlık Hukuku, s. 120 vd.; B. Bahadır ERDEM, Türk Vatandaşlık Hukuku, 3. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2013, s. 211 vd.; GÜNGÖR, s. 141 vd.

⁶⁷ ÇALIŞKAN, s. 62-63; DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 84; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 420-421, dipnot 184; TÛTÛNCÛBAŞI, s. 214 vd. Aksi görüş için bkz. ÇELİKEL/ERDEM, s. 620. DOĞAN ve ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE mavi kartlıların HMK m. 84 uyarınca teminat talebi ile karşılaşabileceklerini de belirtmiştir, bkz. DOĞAN, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 84; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 420-421, dipnot 184. ÇELİKEL/ERDEM ise Devletin mavi kartlıları bir mali konu olan “yurtdışından muafiyet araç ve ev eşyası ithal etme” hakkından dahi bu kişilerin yararlanmasına izin vermediğine dikkat çekerek, mavi kartlıların teminattan muaf tutulmasının doğru olmadığını belirtmiştir, bkz. s. 620. Yine, benzer şekilde doktrinde, mavi kartlıların imtiyazlı statüleri olması TVK m. 28 ile düzenlenmiş olduğundan MÖHUK m. 48 kapsamında teminat gösterme yükümlülüklerinin olmadığı; ancak TVK m. 28’deki istisnai durumlar bakımından bu konunun tartışılacağı; bu kimselerin yararlanamayacağı istisnai haklardan birinin muafiyet araç ve ev eşyası ithal etmek olduğu, devletin gümrük vergisi alabilmek için bu kimselere bedelsiz ithalat yapma hakkı tanımadığı; MÖHUK m. 48’deki teminatın kapsamına hazineye ödenecek yargılama ve takip masraflarının da girmesinden dolayı hazinenin elde edeceği yarardan vazgeçmek istemeyeceği fikrinin de ileri sürülebileceği belirtilmiştir, bkz. ÇALIŞKAN, s. 62-63.

⁶⁸ HMK m. 85’de teminat gösterme yükümlülüğünün istisnaları düzenlenmiştir. Bu nedenle, mavi kartlıların HMK m. 84 uyarınca teminat gösterme yükümlülüğünün olması için sadece Türkiye’de mutad meskenlerinin olmaması değil, aynı zamanda HMK m. 85’de sayılan hâllerin de bulunmaması gerekir. Örneğin mavi kartlı davacının, yurt içinde istenen teminatı karşılamaya yeterli taşınmaz malı veya aynı teminatla güvence altına alınmış bir alacağı yoksa teminat gösterme yükümlülüğü devam edecektir (HMK m. 85/1-b). Bu nedenle, HMK m. 84 uyarınca teminat gösterme yükümlülüğünün bulunması ifadesi, HMK m. 85 ile birlikte değerlendirilmelidir.

tutmak (Türk vatandaşı olmadıkları için) onlara Türk vatandaşlarından daha üstün bir hak tanımak anlamına gelir ki bu durum hukuk mantığı ile bağdaşmayacaktır. Sadece HMK m. 85'deki istisnaların söz konusu olması hâlinde bu durumdaki mavi kartlı da teminat göstermekten muaf tutulabilecektir.

Mavi kartlılara TVK m. 28 gereğince özel bir statü sağlanmıştır. Bu madde ile mavi kartlılara ayrıcalıklar tanınmıştır. Ancak sonuç itibariyle bu kimseler Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olmadıklarından yabancılardır (Anayasa m. 66). Bu nedenle, bu kimselerin teminat yükümlülüğü konusunda MÖHUK m. 48'in uygulama alanı bulup bulmadığının irdelenmesi gerekir. Aksi hâlde, TVK m. 28 ile kendilerine sağlanmak istenen ayrıcalıklı durum bir cezalandırma şeklini alabilir. Bu ise kabul edilebilecek bir durum değildir. Zira, teminat gösterme yükümlülüğü hak arama hürriyetinin bir istisnası olduğundan dar yorumlanmalıdır. Bu nedenle, mavi kartlıların tâbiyetinde buldukları devlet ile Türkiye arasında karşılıklılık varsa mavi kartlılar teminat gösterme yükümlülüğünden muaf olmalıdır. Konuyu bir örnekle somutlaştıralım. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Türkiye arasında teminattan muafiyet konusunda karşılıklılık yoktur. Bu nedenle, ABD vatandaşlığında bulunan bir mavi kartlının Türkiye'de mutad meskeni bulunuyorsa, Türkiye'de dava açması hâlinde teminat gösterme yükümlülüğü bulunmayacak; buna karşılık Türkiye'de mutad meskeni bulunmuyorsa tıpkı Türk vatandaşları gibi teminat gösterme yükümlülüğü olacaktır. Bosna-Hersek ile Türkiye arasında teminat gösterme yükümlülüğü konusunda karşılıklılık bulunmaktadır⁶⁹. Bu nedenle, Bosna-Hersek vatandaşlığında bulunan bir mavi kartlının Türkiye'de mutad meskeni bulunmasa bile Bosna-Hersek ile Türkiye arasında olan teminat gösterme konusundaki karşılıklılıktan dolayı kendisinin Türkiye'de dava açması hâlinde, teminat gösterme yükümlülüğü olmamalıdır. Aslında teminattan muafiyet konusunda hâkime takdir yetkisi verilmiş olsaydı bu konuda yaşanabilecek sorunların aşılması daha kolay olabilirdi.

6. Uzun Dönem İkamet İzni Alan Yabancılar, Turkuaz Kart Sahipleri, Süresiz Çalışma İzni Alan Yabancılar

Uzun dönem ikamet izni almış yabancılar, turkuaz kart sahibi yabancılar ve süresiz çalışma iznine sahip yabancılar da mavi kartlılar gibi ayrıcalıklı haklara sahiptir. Bu ayrıcalıklı durumun teminat yükümlülüğüne nasıl yansıdığı belirlenmesi gerekmektedir.

---

⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna-Hersek Arasındaki Hukukî ve Ticarî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması; Sözleşmenin Yayımlandığı RG T. 07.01.2008, RG Sayı: 26749. Sözleşmenin 13'üncü maddesine göre; “*Bir Âkit Tarafın vatandaşları, diğer Âkit Tarafın adli makamları önündeki işlemlerinde, sadece yabancı olmaları veya diğer Âkit Taraf ülkesinde ikametgâhları bulunmamasından ötürü teminat vermekle yükümlü tutulamayacaklardır*”.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m. 42 gereğince Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, İçişleri Bakanlığının onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir. Bu izin uzun dönem ikamet izni olarak ifade edilmektedir. Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamaktadır. Süresiz çalışma izni ise yabancıya, Türkiye’de süresiz çalışma hakkı veren çalışma iznini, turkuaz kart ise⁷⁰ de yine yabancıya, Türkiye’de süresiz çalışma hakkı, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına ise ikamet hakkı veren belgeyi ifade etmektedir (Uluslararası İşgücü Kanunu⁷¹ sırasıyla m. 3/1-f-g).

Turkuaz Kart sahibi yabancı Uluslararası İşgücü Kanunu’nda düzenlenen süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanmaktadır (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 11/4). Bu durumda süresiz çalışma iznine sahip yabancıların sahip olduğu haklara bakmak gerekir. Bu kapsamda teminat yükümlülüklerinin şartları belirlenebilecektir. Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilirler. Belirtmek gerekir ki yabancının başvuru şartlarını taşıması kendisine mutlak hak sağlamamaktadır (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 10/3). Süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancının seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 10/4).

Görüldüğü üzere turkuaz kart sahibi yabancı süresiz çalışma iznine sahip olanların faydalandığı haklardan (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 11/4), süresiz çalışma iznine sahip yabancı ise uzun dönem

⁷⁰ Uluslararası İşgücü Kanunu ile birlikte turkuaz kart ile ilgili düzenlemeler Türk Hukuku’na ilk kez girmiştir. “ (1) Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart verilir.(2) Turkuaz Kart, ilk üç yılı geçiş süresi olmak kaydıyla verilir. Bakanlık, geçiş süresi içinde işveren veya yabancından yürütülen faaliyetlere ilişkin bilgi ve belge talep edebilir. Geçiş süresi içinde 15 inci madde uyarınca iptal edilmeyen Turkuaz Kartta yer alan geçiş süresi kaydı, yabancının başvurusu hâlinde kaldırılır ve süresiz Turkuaz Kart verilir. Bu başvuru, geçiş süresinin dolmasına yüz seksen gün kalmasından itibaren, her durumda geçiş süresi dolmadan yapılır. Bu süre dolduktan sonra geçiş süresi kaydının kaldırılmasına ilişkin yapılan başvuru reddedilir ve Turkuaz Kart geçersiz hale gelir.(3) Turkuaz Kart sahibi yabancının, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına Turkuaz Kart sahibi yakını olduğunu gösteren ve ikamet izni yerine geçen belge verilir.(4) Turkuaz Kart sahibi yabancı bu Kanunda düzenlenen süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanır.(5) Turkuaz Kart uygulamasında; akademik alanda uluslararası kabul görmüş çalışmaları bulunanlar ile bilim, sanayi ve teknolojiye ülkemiz bakımından stratejik kabul edilen bir alanda öne çıkmış olanlar ya da ihracat, istihdam veya yatırım kapasitesi olarak ulusal ekonomiye önemli katkı sağlayan ya da sağlaması öngörülenler nitelikli yabancı olarak değerlendirilir.(6) Geçici koruma sağlanan yabancılara bu madde hükümleri uygulanmaz” (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 11).

⁷¹ RG T. 13.08.2016, RG Sayı: 29800.

ikamet iznine sahip yabancının faydalandığı haklardan yararlanacaktır (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 10/4). Bu nedenle, sadece uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların faydalandıkları haklar üzerinde durularak, bu kimselerin teminat yükümlülüklerinin olup olmadığı belirlenebilir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m. 44’de “Uzun dönem ikamet izninin sağladığı haklar” başlığı altında bu izne sahip olan yabancıların sahip olacakları haklar sayılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre: “(1) Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar; a) Askerlik yapma yükümlülüğü, b) Seçme ve seçilme, c) Kamu görevlerine girme, ç) Muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tâbi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar. (2) Birinci fıkradaki haklara kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir”.

Bu düzenleme TVK m. 28’de düzenlenmiş olan mavi kartlıları çağrıştırmaktadır⁷². Bu nedenle, uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların teminat gösterme yükümlülüklerinin mavi kartlılar için yapmış olduğumuz açıklamalarla paralel olacağını söyleyebiliriz. Üstelik, uygulamada bu kimselerin ikamet izinlerinde yazan yer onların yerleşim yeri sayılabileceğinden (karine olarak⁷³), mavi kartlılar için belirtmiş olduğumuz ayrık durum (mutad meskenin Türkiye’de olmaması hâli) bu kimseler için uygulanmayabilecektir.

Uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların teminat gösterme yükümlülüklerinin olup olmadıkları konusunda *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*⁷⁴ m. 41 hükmüne de değinmek gerekir. Şöyle ki, söz konusu madde uyarınca:

“Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar aşağıdaki usul ve esaslara göre Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlandırılır:

a) Türkiye’de askerlik yapma yükümlülüğünden muaftırlar.

⁷² Doktrinde uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların mavi kartlılardan sonra en ayrıcalıklı statüye sahip yabancılar olduğu belirtilmiş ve Bakanlar Kurulu’na bu yabancılara tanınan haklara kısmen veya tamamen sınırlama getirme yetkisinin tanınmasının (YUKK m. 44/2) Anayasa m. 16 hükmüne uygunluğunun tartışmalı olduğu; YUKK m. 44/1’de geçen “özel kanunlardaki düzenlemeler hariç” ibaresinin ise tanınan haklar konusunda farklı tartışmaları beraberinde getireceği belirtilmiştir, bkz. ERTEN, Rıfat, “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme*”, GÜHFD, C. XIX, Yıl: 2015, Sayı: 1, s. 23.

⁷³ Yarg. 2. HD, T. 10.05.2011, E. 2010/4537, K. 2011/8105, www.kazanci.com. Yabancıların ikamet izninde yazan yer her durum ve koşul için yabancı için yerleşim yeri kabul edilmemelidir. Zira, yerleşim yerinde yerleşme niyetinin varlığının aranması gerekmektedir (TMK m. 19). Ancak ikamet izninin türüne göre (örneğin uzun dönem ikamet izni ya da aile ikamet izninde) ikamet izninde yazan yer yabancı için karine olarak yerleşim yeri kabul edilebilir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ACUN-MEKENGEÇ, Aynî Haklardan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk, s. 312 vd.

⁷⁴ RG T. 17.03.2016, RG Sayı: 28656.

b) Seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme ve muaf olarak araç ithal etme haklarından yararlanamazlar.

c) Sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup, bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler.

ç) Bu kişilerin, Türkiye'deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemleri, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre yürütülür.

(2) Birinci fıkradaki hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, uzun dönem ikamet iznine sahip olan kişiler bu haklardan yararlanmayı talep edemezler.

(3) Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılara tanınan haklar, Bakanlığın teklifi üzerine veya resen Bakanlar Kurulu kararıyla kısmen veya tamamen kısıtlanabilir”.

Görüldüğü gibi bu düzenlemede uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların hangi haklardan yararlanacağı tek tek sayılmıştır. Ancak burada yer alan sayımın tahdidi olmadığını söylemek gerekir. Benzer düzenleme mavi kartlılar konusunda da (Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 52/2) yapılmıştır. Bu nedenle, teminat yükümlülüğü konusunun uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların yararlanacakları haklar arasında değerlendirilmesi gerekir.

Yönetmelik kapsamında esas incelenmesi gereken düzenleme ikinci fıkra hükmüdür. Zira, uzun dönem ikamet iznine sahip kişiler her şeyden önce yabancılardır. Yönetmelik ile bu kişilere YUKK m. 44 ile sağlanan haklar sınırlandırılmıştır. Bu durum ise Anayasa m. 16'nın ihlâli sonucunu doğurur. Şöyle ki temel haklardan biri olan hak arama hürriyeti Anayasa m. 36'da düzenlenmiştir. Söz konusu hükümde herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü üzere hak arama hürriyetinden yararlanma konusunda vatandaş-yabancı ayrımı yapılmamıştır. Ancak bu haktan faydalanmak bakımından bazı kanunlarda birtakım şartlar düzenlenmiştir⁷⁵. Konumuz bakımından bu düzenlemelere MÖHUK m. 48 ve HMK m. 84 örnek gösterilebilir. Temel haklardan biri olan hak arama hürriyetini sınırlandıran teminat konusundaki bir düzenlemenin yabancılar için ancak kanunla ve milletlerarası hukuka uygun olarak yapılması gerekir (Anayasa m. 16). Bu nedenle, uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılara YUKK m. 44 ile tanınan hakların Yönetmelik ile sınırlandırılması Anayasa m. 16'nın ihlâli sonucunu doğurur ve hak

⁷⁵ Benzer yönde, TURHAN, s. 854.

sınırlandırılmasına ilişkin Yönetmeliğin 41’nci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün geçersiz olması gerekir⁷⁶.

Sonuç

Kural olarak Türkiye’de dava açan, müdahil olan ya da takip yapan Türk vatandaşının teminat yatırmasına gerek yoktur. Ancak Kanun Koyucu bazı şartların varlığı hâlinde teminat yükümlülüğünü düzenlemiştir. Türk Hukuku’nda teminat yükümlülüğü konusu iki kanunda yer almaktadır. Bunlardan biri HMK diğeri ise MÖHUK’tur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında düzenlenen ve inceleme konusu yapmış olduğumuz teminat yükümlülüğü, Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşlarının yatırması gereken teminattır. Bu yükümlülüğün doğabilmesi için üç şartın bir arada gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlardan ilki Türkiye’de dava açan, müdahil olan ya da takip yapan kişinin Türk vatandaşı olması, ikincisi bu kimsenin Türkiye’de mutad meskenin bulunmaması ve üçüncü ise teminattan muafiyetin düzenlendiği HMK m. 85 kapsamındaki durumlardan birinin gerçekleşmemesidir. Bu üç şartın varlığı hâlinde söz konusu kimsenin teminat yükümlülüğü doğacaktır.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun kapsamında teminat ise davacının, davaya katılanın ya da takip yapanın yabancılığı sıfatına bağlanmıştır. MÖHUK kapsamında teminat yükümlülüğünün doğması için, Türkiye’de dava açan, davaya katılan ya da icra takibi yapan kişinin yabancı olması, teminattan muaf tutulmasını gerektirecek herhangi bir uluslararası anlaşmanın (karşılıklılık ilişkisi) bulunmaması ve yabancının adli yardımdan yararlan(a)mayan bir kişi olması gerekmektedir.

İki düzenleme arasında bazı farklar bulunmaktadır. Örneğin, HMK kapsamında (m. 84/1-a) teminat yükümlülüğünün doğması için davacının, müdahilin ya da takip yapanın Türk vatandaşı olması gerekirken, MÖHUK kapsamında teminat yükümlülüğünün varlığı için söz konusu kimsenin yabancı olması gerekmektedir. Yine, HMK kapsamında teminat yükümlülüğü (m. 84/1-a) sadece

---

⁷⁶ Uygulamanın Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 41/2’nin geçerli bir düzenleme olarak kabul edilerek ilerlemesi söz konusu olursa, HMK m. 84/1-a bendinin Türk vatandaşlarına yönelik bir hak ve yükümlülük için düzenleme getirdiğini kabul etmek gerekir. Zira kişinin yabancı olması hâlinde teminat yükümlülüğü MÖHUK kapsamındadır. Uzun dönem ikamet iznine sahip kişi yabancıdır. Dolayısıyla, uzun dönem ikamet iznine sahip yabancının teminat yükümlülüğü konusunda mutad meskeninin ya da yerleşim yerinin Türkiye’de olup olmamasının aranmasına gerek yoktur. Bu nedenle uzun dönem ikamet iznine sahip yabancının tâbiyetinde bulunduğu devletle Türkiye Cumhuriyeti arasında teminat konusunda karşılıklılık yoksa teminat yükümlülüğü söz konusu olacaktır.

gerçek kişiler bakımından uygulaması olan bir düzenleme iken, MÖHUK'daki düzenleme ise gerek gerçek kişiler gerekse tüzel kişiler için uygulama alanı bulmaktadır.

Teminat yatırılması bir dava şartıdır. Ancak yargılama esnasında teminat yükümlüğünde değişiklik yaşanabilir. Örneğin, Türk vatandaşı kişinin mutad meskeni Türkiye'de değilken Türkiye'ye gelmiş ya da tam tersi olmuş olabilir. Yine, dava açıldığında yabancının tabiiyetinde bulunduğu devlet ile Türkiye arasında teminat konusunda karşılıklılık yokken dava esnasında bir anlaşma imzalanmış olabilir. Bu gibi durumlar kişinin teminat yükümlülüğünde değişikliğe sebebiyet verecektir (HMK m. 84/2 ve m. 87/2). Çalışmamızda bu kapsamda çeşitli örnekler üzerinde durularak detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

Yine, vatansızların, mültecilerin, şartlı mültecilerin ve geçici korumadan yararlanan yabancıların teminat yükümlülüğü konusunun ayrıca incelenmesi gereği hasil olmuştur. Bu kapsamda özellikle karşılıklılık şartının uygulanıp uygulanmayacağı sorun teşkil edebilecek niteliktedir. Ancak gerek bazı uluslararası sözleşmeler gerekse YUKK bu konuda bir takım kriterler getirmiştir. Bu nedenle bu yabancıların teminat yükümlülükleri çalışmamızda ayrı başlıklar altında incelenerek konuya dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Mavi kartlılar ile uzun dönem ikamet sahibi yabancılar, süresiz çalışma izni sahibi yabancılar ile turkuaz kart sahibi kişilere kanunlarla neredeyse Türk vatandaşları ile aynı haklar tanınmıştır. Bu durum, bu kimselerin teminat gösterme yükümlülükleri bakımından farklı esaslara tabi olmaları sonucunu doğurmuştur. Çalışmamızda bu kişilerin teminat yükümlülükleri de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Yabancıların teminat yükümlülüğü konusunda hâkime takdir yetkisi tanınmamıştır. Ancak hâkime bu konuda takdir yetkisi verilmiş olmasının hükmün amacına daha uygun düşeceği kanaatindeyiz. Böylelikle hak arama hürriyeti gibi temel bir hakkın istisnasını teşkil eden teminat konusunda somut olayın özelliklerine göre hareket edebilecek ve böylelikle daha adaletli sonuçlar elde edilebilecektir. Bu nedenle maddenin en azından "...Mahkeme, dava açanı, davaya katılanı veya icra takibi yapanı karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutabilir" şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- ACUN- MEKENGEÇ, Merve: Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- ACUN-MEKENGEÇ, Merve: Aynî Haklardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016 (Aynî Haklardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk).
- ALANGOYA, Yavuz/YILDIRIM, Kamil/DEREN-YILDIRIM, Nevhis: Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2006.
- ARSLAN, Aziz, Serkan: “*HMK Hükümlerine Göre Teminat Kurumu ve Dava Şartı Niteliği*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı: 2014, (Basım Yılı: 2015), Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağana.
- ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: “*Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK’un 2. Maddesinin b ve c Bentlerinin Uygulama Alanı*”, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, İstanbul 2001.
- AYBAY, Rona/DARDAĞAN, Esra: Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.
- BARAN-ÇELİK, Neşe: “*Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel sayı, C. I, Yıl: 2015.
- BERKİ, Osman Fazıl: “*Ecnebilerin Hak ve Vazifeleri Hakkındaki Muvakkat Kanunda Teminat*” AÜHFD, Yıl: 1946, C. 3, Sayı: 2-4.
- BUDAK, Ali Cem: “*Yabancı Unsurlu Sözleşmeler İçin Verilen Aynî Teminatların Paraya Çevrilmesi*”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, Sayı: 1, Yıl: 2010.
- COLLIER, J. G.: Conflict of Laws, Third Edition, Oxford University Press, 2002.
- ÇALIŞKAN, Zeynep: Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- ÇELİKEL Aysel / ERDEM B. Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 14. Bası, Beta Basım, İstanbul 2016.
- ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN, Günseli: Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri C. II, Beta Basım, İstanbul 2005.
- ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN-GELGEL, Günseli: Yabancılar Hukuku Yenilenmiş 22. Bası, Beta Basım, İstanbul 2016.

ÇÖREKÇİ, Elif: *“Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve 5718 Sayılı Yeni Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Bakımından Teminat Gösterme Yükümlülüğü”*, Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

DICEY/MORRIS: *The Conflict of Laws*, Vol: 1, Twelfth Edition, Sweet&Maxwell Press, London 1993.

DOĞAN, Vahit: *Milletlerarası Özel Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2015 (Milletlerarası Özel Hukuk).

DOĞAN, Vahit: *5901 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş Türk Vatandaşlık Hukuku*, 12. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2014 (Vatandaşlık Hukuku).

ERTEN, Rıfat: *“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”*, GÜHFD, C. XIX, Yıl: 2015, Sayı: 1.

EKŞİ, Nuray: *Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları*, Arıkan Yayıncılık, İstanbul 2007.

EKŞİ, Nuray: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nun Göre Hazırlanmış 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

ERDEM, B. Bahadır: *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 3. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2013.

FAWCETT, James/CARRUTHERS, Janeen: *Cheshire, North & Fawcett Private International Law*, Fourteenth Edition, Oxford University Press, New York, 2008.

GIRSBERGER, Daniel/HEINI, Anton / KELLER, Max / KOSTKIEWICZ, Jolante Kren / SIEHR, Kurt / VISCHER, Frank / VOLKEN, Paul: *Zürcher Kommentar zum IPRG*, 2. ergänzte und verbesserte Auflage, Schulthess, Zürich, 2004.

GÜNGÖR, Gülin: *Tâbiyet Hukuku*, Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.

GÜVEN, Pelin: *Tanıma-Tenfiz*, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2013.

KARSLI, Abdürrahim: *Medeni Muhakeme Hukuku*, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2014.

KARSLI, Abdürrahim: *Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler*, Kudret Basım, İstanbul 2001.

KARSLI, Abdürrahim/KOÇ, Evren/KONURALP, Cengiz Serhat: *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Problemler Konular*, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2014.

- KIYAK, Emre: “*Türkiye’de Mutad Meskeni Olmayan Türk Vatandaşları İçin Teminat Gösterme Yükümlülüğü*”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, S. 1-2, Yıl: 2012.
- KİRAZ, Taylan, Özgür: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yenilikler, 2. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: Medenî Usul Hukuku-Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK’na Göre Yeniden Yazılmış 25. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- KURU, Baki: Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2015, (Ders Kitabı).
- KURU, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV Altıncı Bası, Demir Yayıncılık, İstanbul 2001, (Hukuk Muhakemeleri Usulü).
- NOMER, Ergin: Devletler Hususi Hukuku, Yenilenmiş 21. Bası, Beta Basım, İstanbul 2015 (Devletler Hususi Hukuku).
- NOMER, Ergin: Milletlerarası Usul Hukuku, Beta Basım, İstanbul 2009 (Milletlerarası Usul Hukuku).
- OKUR, Mustafa: Adli Teminat, Ankara 2011.
- ÖZDEN, Bülent: “*Türk Hukukunda Cautio Judicatum Solvi Kuralı*”, MHB Yıl: 9, Sayı: 1, 1989 (Cautio Judicatum Solvi).
- ÖZDEN, Bülent: Türk Hukukunda Yabancı Şahısların Teminat Mükellefiyeti, Alfa Yayınları, İstanbul 1999 (Teminat).
- ÖZDEMİR-KOCASAKAL, Hatice: “*Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları*”, MHB, Yıl: 30, Sayı: 1-2, 2010.
- ÖZTÜRK, Neva: Övünç, Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku, 14. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- ROGERSON, Pippa: “*Habitual Residence: The New Domicile*”, International and Comparative Law Quarterly, Volume: 49, Part: 1, January, 2000.
- ŞANLI, Cemal: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Altıncı Baskı, Beta Basım, İstanbul 2016.

- ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015.
- TEKİNALP, Gülören/UYANIK-ÇAVUŞOĞLU, Ayfer: Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Genişletilmiş 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011.
- TÖRE, Nazlı: Uluslararası Göç Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.
- TURHAN, Turgut: “*Davacının veya Davaya Katılanın Teminat Gösterme Yükümlülüğü*” Prof. Dr. Osman Fazıl Berki’ye Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 411, Ankara 1977.
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: “*Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Sayı: 2, Yıl: 2010, (Basım Yılı: 2012).
- UMAR, Bilge: “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’na Katkı*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 67, Yıl: 2006 (Kanun Tasarısına Katkı).
- UMAR, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2014 (Şerh).
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: “*Medeni Usul Hukukunda Salâhiyet Anlaşmaları*”, İÜHFM, C. 27, Sayı: 1-4, Yıl: 1961.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, 7. Bası, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2000.
- YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Değiştirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- YILMAZ, Sibel: Kitleli Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.